

Llibres terolencs

Finalment, i sense gaire publicitat, han sortit a la llum els primers exemplars de la col·lecció «Lo Trinquet».

Piragües a go-gó

Més d'un centenar de persones participà al Campionat d'Aragó d'Eslaloms al Canalet del Cinca de Fraga.

Premi Guillem Nicolau

La beseitana d'adopció Marta Momblant rebé el guardó de mans del Viceconceller Juanjo Vázquez.

DEFERANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 11 • núm. 98 • La Franja, juliol-agost de 2010

5 anys sense Moncada

ÒSCAR BAGUR

Cloenda de l'acte de presentació a Lleida del web [jesumoncada.cat](http://www.jesumoncada.cat)

EDITA:

C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
 Associació Cultural del Matarranya
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR: Màrio Sasot
 msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
 Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I
 MAQUETACIÓ GRÀFICA:
 Isabel Calaf • T. 661 470 457
 tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:
 Antoni Bengochea, José Miguel
 Gràcia, Marta Momblant, Artur
 Quintana, Lluís Rajadell i Carles
 Sancho (el Matarranya). Rosa Arqué,
 Susanna Barquín, Marta Canales,
 Jaume Casas, Pep Labat i Carme
 Tarragó (el Baix Cinca). Carles
 Barrull, Glòria Francino i Josefina
 Motis (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:
 Pep Labat i Sigrid Schmidt Von der Twer.

OPINIÓ:
 Susana Antolí, Susanna Barquín,
 Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep
 A. Carrégallo, Miquel Estaña, Quim
 Gibert, Merxe Llop, Marc Martí,
 Vicent de Melchor, Juli Micolau,
 Joaquim Montclús, Ramón Mur,
 Francesc Ricart, Carles Sancho,
 Ramon Sistac, Natxo Sorolla,
 Carles Terès i Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
 978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:
 Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

DISSENY:
 Maqueta interior: Ricard Solana
 Coberta: Carles Terès

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
 ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
 Estanc Conchita
Calaceit
 Papereria Abàs
El Torricó
 Llibreria Pilarín
Fraga
 Llibreria Badia i Llibreria Cabrera
Girona
 Llibreria Les Voltes
Lleida
 Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
 Papereria González
Reus
 Llibreria Gaudí
Saldí
 Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla
Saragossa
 Papeleria Germinal. C/ Sepulcro, 21
Tamarit
 Estanc Patrito
Tortosa
 Llibreria El Temple
Vall-de-roures
 Llibreria Serret

Un escriptor inexistent?

Potser el lector se sorprendrà amb l'inexorable pas del temps, però ja ha passat un lustre d'ençà la mort de l'escriptor aragonès de nació catalana Jesús Moncada i Estruga. Cinc anys en què la figura i l'obra de l'escriptor mequinensà s'han mantingut en vigència sobretot gràcies a l'interès mostrat per familiars, amics i admiradors catalans i aragonesos –part de l'anomenada societat civil– per tal de difondre la seua obra total. En un altre punt d'aquest número de *TdF* se'n fa un detallat repàs, d'aquelles actuacions sobre l'obra de Moncada que han tingut més ressò públic.

Deixant de banda l'Ajuntament de Mequinensa –que, amb el suport incondicional dels mequinensans, de sempre s'ha mostrat compromès amb la persona i l'obra del seu fill més il·lustre (i predilecte)–, han estat algunes institucions de l'administració catalana (més en concret la Diputació de Tarragona, la Institució de les Lletres Catalanes... i, especialment l'Ajuntament i la Universitat de Lleida) les que més s'han ocupat en aquests darrers cinc anys en difondre l'obra moncadiana.

Si bé en uns primers moments també l'administració aragonesa s'esforçà per donar a conèixer –i reconèixer– públicament l'obra d'un dels més destacats escriptors del segle XX nascuts a l'Aragó, un escriptor que ha fet de diferents espais aragonesos l'escenari principal de la seua obra –cosa que, afortunadament, se li va saber reconèixer en vida de l'escriptor en atorgar-li el 2001 la Medalla de Santa Isabel de Portugal de la Diputació Provincial de Saragossa i el 2005 el Premi de les Lletres Aragoneses del Govern d'Aragó–, sembla que a hores d'ara el tinguen instal·lat en el purgatori que, gairebé inevitablement, han de passar escriptors i

artistes els primers anys de la seua desaparició física. Volem dir que més enllà d'algunes persones molt concretes –bàsicament uns pocs periodistes, editors i crítics residents en la capital d'Aragó–, la societat aragonesa en general –i més en concret l'administració autonòmica i, sobretot, la de la capital d'Aragó i de la província on s'inscriu Mequinensa– no s'estan mostrant gaire interessades per difondre l'obra de Jesús Moncada. Dit d'una altra manera, ens demanem *hic et nunc* per a quan una exposició de l'obra plàstica de Jesús Moncada a la capital d'Aragó? O sobre la seua obra literària en la ciutat en què transcorregué bona part de la seua adolescència i joventut?

Però, esclar, una cosa semblant es pot dir de l'actitud de l'administració de la capital de Catalunya, localitat en què l'escriptor mequinensà hi va residir més anys, quasi la meitat de sa vida. Malgrat que en 1989 *Camí de Sirga* va rebre el premi Ciutat de Barcelona encara està pendent l'organització d'una exposició sobre l'obra plàstica de Jesús Moncada tal com es demanava en lloc significatiu de la pàgina 2 del diari barceloní *La Vanguardia* del passat 25 d'abril, poques setmanes abans de complir-se el cinquè aniversari del seu traspàs en la ciutat comtal. Per a quan, ens demanem ara i aquí, una extensa exposició sobre el món creatiu i personal de Moncada en un punt destacat de la capital de Catalunya, la seua ciutat?

Sort en tenim de l'Ajuntament de Mequinensa –i dels mequinensans– que, sempre amatent en ressaltar l'obra i la figura de Jesús Moncada, està iniciant un parell de projectes –un dels quals en realització molt avançada– on recollir i difondre el llegat de Jesús Moncada. Cal esperar que en pocs mesos en tinguem novetats.

ESTISORES

Miquel Estaña

English
 Ribagorça

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Reportatge
2005-2010: cinc anys
ambsense Jesús Moncada

12

Cultura

13

La Ribagorça

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

«I also love xapurreau» |
... a propòsit dels fets
de la Codonyera

salutació del director

La cultura i literatura catalanes a l'Aragó no és un tema "prioritari" per al govern d'Aragó. No ho sospito ni m'ho invento jo. No parlo d'una impressió personal o col·lectiva. Està escrit, negre sobre blanc, en el BOA del 6-6-2010 en la resolució d'ajuts a associacions per a realitzar activitats culturals.

ASCUMA va presentar un projecte el 2009, força documentat, treballat i exhaustiu, per a difondre la poesia de Desideri Lombarte, als vint anys de la seua mort, per biblioteques i pobles, mitjançant conferències, concerts i recitals poètics, exposicions, etc. I la Direcció General de Cultura, ha exclòs aquesta proposta del programa d'ajuts qualificant-la com a "no prioritària".

No sé –ni vull saber– res de l'entitat i qualitat dels altres projectes presentats i aprovats, que segurament tindran tots els mèrits necessaris per a obtenir les subvencions adjudicades.

Però si en un moment en que s'ha aprovat la Llei de Llengües i quan encara està en dubte, per la crisi, la possibilitat de crear-se partides especials per al finançament i desenvolupament de la Llei, tal com aquesta prescriu, no s'aprofiten les partides pressupostàries actuals per a recolzar un mínim d'activitats en favor d'aquestes llengües, *apaga y vámonos*.

Mário Sasot

cartes dels lectors

Trenquem bombolles

Ja he escrit sobre la bombolla que cada un de nosaltres tenim amb els nostres criteris segons les nostres vivències.

Donant per descomptat el valor del Sr. Artur Quintana, en una carta anterior qüestiona un comentari de Eliseu Trenc, també amb una trajectòria brillant.

No te per què, el que diu un, ser contrari al que pensa l'altre. Hem de reconèixer que tots dos tenen raó. De víctimes i botxins n'hi ha a totes les bandes. L'ètica dels que ho comenten, inqüestionable.

És veritat que durant moltíssim anys, el Català va ser deixat de banda i menyspreat, víctima d'un règim centralista. Els catalanoparlants no podien ni aprendre a escriure'l. I encara ara, en aquesta zona de la Franja hi ha víctimes de distorsions i males intencions al voltant de la llengua que es parla.

Paral·lelament, a Catalunya fa uns quants anys que algunes persones menyspreaven el castellà i els castellans de la resta de l'Estat Espanyol. De fet, ara per ara, hi ha manifestacions i mentalitats que presumeixen d'això entre alguns grups minoritaris.

Per altra banda –ja dic, algunes persones–, acceptaven malament el nostre Català diferent. Tot això ha millorat molt, però no esta superat del tot. Per més que vulguin negar-ho, és una realitat viscuda a la nostra pell en el dia a dia del carrer.

Estant en contra de la tensió entre CCAA i de l'enfrontament entre les maneres de parlar, hem de començar per reconèixer, a més del que ha viscut cadascun de nosaltres, també el que han

viscut els altres. La realitat no es això O allò, sinó això I allò.

Josefina Motis

M'han dit...

Un amic d'Àger (Montsec d'Ares) m'ha dit –que li han dit–, que les diputacions d'Osca i Lleida han arribat a un acord per unir els dos costats del congost de Montrebei (Portell del Montsec) amb una passera. Això seria fantàstic!

Algú pot fer-me arribar, mitjançant TdF si això és cert? I també si se sap el punt on es farà. No oblidem que el congost fa aproximadament 8 km. de llarg i amb espadats que fan ben bé 500 m. d'alçada, i s'acosten a la verticalitat total al costat dret.

Quilis Guart
Estopanyà

SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

Defensors de la llibertat (o de la mandra?)

És curiós com la paraula “llibertat” ha acabat sent ensenya de partits i mitjans de dreta. A mi em fa l'efecte que, en aquest context conservador, s'equipara llibertat amb mandra. Mandra d'entendre a l'altre, de renunciar a cap privilegi, d'adquirir una mica de coneixement. Aplicat a la nostra circumstància lingüística, la cosa assoleix nivells grotescos. Fa unes setmanes vaig enviar un missatge a Ciutadans, per saber perquè s'havien posicionat contra la pàl·lida Llei de Llengües aragonesa. No em quadrava la seua defensa de la llibertat lingüística individual a Catalunya amb l'oposició a un text que tot just reconeixia el fet que a l'Aragó es parla també català i aragonès. Després d'un intercanvi de missatges amb Koldo Blanco “Subsecretario de Acción Política de C's”, vaig constatar –hauria de dir-ne corroborar– que l'únic que els interessa és que tothom parli castellà obligatòriament. I si es vol xerrar a més a més català, no passa res, però que no s'imposi a ningú. En les llargues argumentacions no em va dir gairebé res d'Aragó. Suposo que desconeixia el tema, inclosa la llei a la qual s'oposen. Només es queixava de Catalunya. Els fa mal que en un territori espanyol hi hagi una llengua que gaudeixi d'un estatus tan important. Per això invoquen la llibertat d'aquells a qui els fa mandra d'adaptar-s'hi. Per això els fa por que en un lloc com l'Aragó pugui alçar el cap una llengua pròpia no castellana. La llibertat, per ells, és que tot continuï com ho van deixar les dècades de dictadura i uns quants segles de Decret de Nova Planta.

Carles Terès

Ràdio Matarranya estrena podcast

■ Marc Martí

<http://www.ivoox.com/escuchar-audios-radio-matarranya_al_22333_1.html>, des del que es poden escoltar els programes de la nova emissora de la comarca terolenca a qualsevol hora del dia i sense necessitat de transistor.

L'emissora, en poques setmanes de vida, s'ha convertit en el mitjà de comunicació de referència de la zona. Les seues emissions són seguides, a més de pels propis veïns, per gent del Matarranya que viu a altres llocs i que poden connectar en directe les seues emissions per internet, al que es suma ara el servei de ràdio a la carta.

Ressò per tot arreu

El fet de ser la primera emissora en emetre en català des d'Aragó ha estat un dels motius que han portat a Ràdio Matarranya a aparèixer en nombroses revistes i premsa especialitzada. Media.cat, observatori crític dels mitjans apuntava recentment que «La iniciativa és de l'empresa Masmut Produccions, que forma part del Grup de Comunicacions dels Ports, on hi participen més d'un centenar de socis. Francesc Puig, un dels seus res-

ponsables, explica a Media.cat que tant Ràdio Matarranya com la resta de projectes del grup –entre els quals destaca Nord Televisió, Els Ports Ràdio o el digital comarquesnord.cat– tenen un «funcionament comercial i un objectiu social». «Són iniciatives de comunicació que volen recolzar el desenvolupament social i cultural de comarques com els Ports i el Matarranya» afegeix. En aquest sentit els beneficis es reinverteixen per poder continuar ampliant la xarxa de mitjans.

TV3, la televisió autonòmica catalana, ha destacat en el

Telenotícies Comarques la creació de la primera ràdio d'Aragó en utilitzar la nostra llengua. “Un exemple per al desenvolupament de la llei de llengües” del govern aragonès segons la presentadora.

En el reportatge es poden veure els nous estudis de la ràdio municipal, ubicada a Calaceit i que dona servei “a una comarca, el Matarranya, especialment dinàmica en l'àmbit cultural”, diu la periodista. “Una cultura que les fronteres no la divideixen”, apunta Angel Ferré, tinent alcalde de la localitat.

Arnolfini, a Calaceit

El passat 24 d'abril Arnolfini va fer el *Taller de FrontVeres*, TV participativa, a l'Escola de Calaceit finançat pel Projecte d'Animació Cultural Jesús Moncada i l'Ajuntament de Calaceit.

Els xiquets van fer un documental del poble, entrevistes al tinent d'alcalde, Ángel Ramón Ferré i una fictícia a la Reina d'Espanya, presentació de vídeos sobre activitats i festes fetes al CRA Matarranya i la representació d'una llegenda de Maella.

Ens roben la veu

La vida als pobles és menys agradable del que sembla. Aquests dies ha plogut amb freqüència i força abundància al Baix Aragó. Dissabte passat, 12 de juny, passades les deu de la nit, ens vam quedar sense comunicació telefònica a tot el terme municipal de Bellmunt. Pensàvem que, com en altres ocasions, la línia havia quedat tallada com a conseqüència de la tempesta. Un mal llamp ens havia tret la paraula. Si més no, la paraula telefònica.

Però no. Des de la companyia telefònica em van informar al dia següent que ens havien robat la veu que utilitzem per parlar pel telèfon fix convencional. Han entès bé el que han llegit. Ens van tallar la veu perquè ens l'havien robat. Sembla que ja ha passat altres vegades. En zones despoblades i amb carreteres poc concorregudes, els lladres aprofiten la foscor de la nit per robar cable de la línia telefònica amb el propòsit d'aprofitar del coure que conté.

Total, que en aquests pobles on la televisió s'interromp a totes hores amb el rètol de "no hi ha senyal", ara ens quedem sense veu per parlar per telèfon perquè ens roben el coure de la línia. Sembla un acudit. Però és la realitat del món rural espanyol que potser no estigui lluny de necessitar un nou regeneracionisme com el de finals del segle XIX.

Ramon Mur

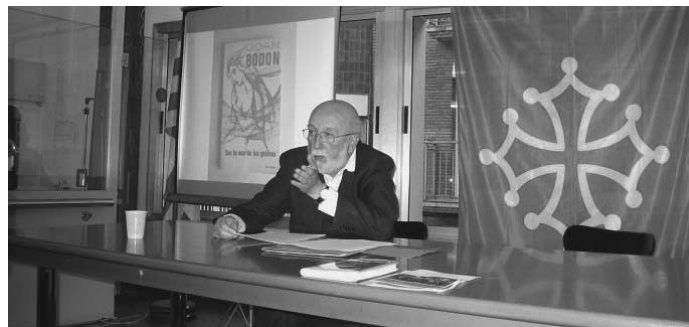
Vida i obra de l'occità Joan Bodon

■ José Miguel Gràcia

El passat 20 de maig hi va tenir lloc a la vila de Gràcia de Barcelona una conferència a càrrec del Dr. Artur Quintana i Font sobre «L'obra de Joan Bodon i la seva recepció a Catalunya», organitzada pel Cercle d'Agermanament Occitano-Català (CAOC).

En primer lloc parlà de la biografia de Joan Bodon, des del seu naixement en 1920 a Crespin (Llanguedoc) –família, estudis i treballs–, fins la seua mort el 1975, a Arbàtaix, un barri de l'Alger.

El Dr. Quintana no deixà d'explicar i glosar cap de les obres de Bodon, totes elles gairebé autobiogràfiques en sentit ampli o producte de les seues vivències: els *Contes del meu ostal*, els *Contes dels Balssàs*, els *Contes de Viaur*, els *Contes del Drac*, i les novel·les *La grava sul camin*, *La Santa Estèla del Centenari*, *Lo libre dels Gran Jorns*, *Lo li-*

SIGRID SCHMIDT VON DER TWER

bre de Catoia, les històriques *La Quimera* i la inacabada *Las Damisèlas*; sense oblidar els seus treballs poètics.

La documentada i completa exposició del Dr. Quintana ben bé podria ser publicada en format de quadern en alguna col·lecció, incloent-hi les fotografies que en van projectar durant la intervenció.

En 1976, el «Club dels novel·listes» va publicar *Lo libre de Catoia*, traduït al català per Artur Quintana, sota el títol *Catoia l'enfarinat*. I l'any passat, la mateixa editorial, l'ha re-

editat amb un nou pròleg d'Artur Quintana.

No vull deixar de dir que en un futur pròxim es publicaran en català la novel·la *La grava sul camin* i *Les contes dels Balssàs*, segons traducció de Jaume Figueras –aquest amb Artur Quintana són els únics traductors al català de Joan Bodon. I a més, i com a complement de l'obra de Joan Bodon, l'editorial «Club dels Novel·listes/Edicions del 1984» publicarà *Le verdugo d'Honoré de Balzac*, traduït per Artur Quintana.

L'ALCANYÍS OCCITÀ

L'avisat lector dels cresols recordarà que, a la meua passada contribució a aquesta rubrica del dia 13 de febrer d'enguany, vaig parlar de "*Catoia*, una gran novel·la occitana". I ves per on, tot ha estat publicar aqueix article, que l'ajuntament d'Alcanyís ha decidit de dedicar un carrer a Bodon, l'autor de la citada novel·la. Si passegeu pel vell Alcanyís trobareu un carreró que va del carrer del Carmen al de Caldereros i que porta efectivament el nom de Callizo Bodon, i escrit així, no pas en castellà, que fóra Bodón, i molt menys en l'horrible grafia patoisante dels francesos, Boudou, no, en perfecte occità, que no és poc: Bodon. I per si no n'hi havia prou a costat mateix d'aquest carreró n'hi ha un altre amb un

nom gloriósment occità: Callizo Genzor, on no us heu de deixar irritar per la grafia arcaïtzant, genzor és un del mots claus de l'amor cortès, de les corts d'amor medievals occitanes. La dama que té genzor és amable, graciosa, bella, dolça i font de tota gentilesa. Qui ha triat aquests noms per als dos carrerons no ho podia haver fet més bé: per una part ha escollit el nom del màxim autor de la literatura occitana contemporània, Bodon, i per l'altra un mot esplèndid de la més alta lírica europea medieval, d'on vénen totes les altres, italiana, francesa, gallega, alemanya i evidentment catalana: genzor. I és que tampoc queda gaire lluny d'ací la ciutat de Barbastre on quan l'efímera conquesta croada, feta en

gran part amb tropes occitanes, l'any 1064, un nombre considerable de dames musulmanes, expertes en el cant i en la música instrumental, foren deportades a Occitània, i allí contribuïren decididament, segons sembla, a l'aparició de la primera poesia trobadoresca. En Guilhem IX d'Aquitània, el primer trobador de qui tenim notícia, i autor ja d'una poesia de gran perfecció, va poder conèixer, o si més no, rebre el ressò artístic d'aquelles dames musulmanes de Barbastre. Com veieu, doncs, els destins de l'Aragó i d'Occitània sovint han anat junts. I evidentment aquests exemples no en són pas els únics. Algun dia us n'escriuré d'altres.

Artur Quintana

Senyor Ricart

Senyor Francesc Ricart, a n'aquesta revista jo no em vull apuntar res, vull només deixar constància de la dificultat de sentir-se aragonès i que els mateixos aragonesos et reconeixin lo parlar, i per altra banda, defensar una llengua mentre "los entesos" te tiren còdols al cap. Mons pares són de Beseit, tots mons iaies també, al rebesiaio Belet (1886-1981) lo vaig escoltar fins als catorze anys i ben preciós que parlave, ma iaia en farà noranta-set i em penso que també parle prou bé, i crec de tot cor que deixar eixa llengua així és fer-li més favor que donar-li a la iaia el Pompeu Fabra i dir-li que paraula que no hi trobo que no la digue. En lo referent a què penso que es pot fer per deixar-la "com l'heretat" li respondré que les memòries de ma iaia han segut l'única publicació en català del CESBA, que treballa el català a la guarderia de Beseit des de fa vint anys, que com encarregada de la biblioteca del meu poble promoc la llengua gràcies a donacions de llibres en català aconseguides per *qüenta* pròpia, a més treballa al projecte Jesús Moncada d'animació a les aules en lo meu poemari guanyador del Guillem Nicolau. Senzillament, dono el meu punt de vista sobre moltes contradiccions en les que sovint em topeto. Deixis estar de "rollos" freudians.

Susanna Antolí

L'IET dóna la cara i publica una col·lecció de llibres en català

■ Lluís Rajadell

ANTONIO GARCIAHERALDO DE ARAGON.

Presentació de la col·lecció *El Trinquet* a l'Institut de Estudios Turolenses

Els dos primers títols de la col·lecció 'Lo Trinquet' de literatura en català que acaba de posar en marxa l'Insitut d'Estudis Terolencs (IET) han rebut una bona acollida del públic, i això que encara no s'han presentat públicament. L'organisme editor es planteja ja la possibilitat d'ampliar la tirada de les pròximes obres de la sèrie, que, de moment, ha llançat al carrer una antologia de la poesia escrita en català per autors nascuts o vinculats a la província de Terol des de l'Edat Mitjana fins a l'actualitat i una obra teatral: *Roda la mola*, a cura del filòleg de la Codonyera Artur Quintana, i *Fora de temps, fora de lloc*, de la escriptora resident a Beseit Marta Momblant.

La col·lecció vol promoure, segons explica la directora de l'IET, Montserrat Martínez, la utilització literària del català, la llengua parlada a la comarca del Matarranya i a part del Baix Aragó.

El secretari de l'IET –entitat filial de la Diputació Provincial de Terol–, Javier Sáenz, afegeix que esta institució "sempre" ha tingut molt clar que una part de la província és catalanoparlant. De fet, l'IET va col·laborar amb un ajut econòmic a la extensa i intensa recopilació de la literatura oral en català *Lo Molinar*, i a la seua posterior publicació.

La nova col·lecció ha eixit al mercat amb una insòlita discreció, quan l'habitual és donar a estes iniciatives la màxima difussió, tant per motius econòmics –a més promoció més vendes– com culturals. Tant la DPT com l'IET argumenten motius d'agenda per a justificar esta omisió.

Sáenz avança, no obstant, que, previsiblement, la presentació oficial dels dos primers números de 'Lo Trinquet' –els corresponents a 2009– es farà abans d'acabar l'estiu de 2010, perquè, si no, reconeix, s'ajuntaran els dos títols publicats amb els dos previstos per a 2010: *Pasqual Andreu, Lo Florit*, de José Miguel Gràcia; i *Les aventures d'en Roc d'Arça*, de Desideri Lombarte.

Degut a la bona acceptació dels dos primers llibres, la tirada prevista inicialment, de 750 exemplars, podria ampliar-se. Del primer títol, *Roda la mola*, se'n van imprimir excepcionalment 1.000 exemplars, al tractar-se de l'obra inaugural de la col·lecció, però de la segona, *Fora de temps, fora de lloc* només se'n van tirar 750.

Javier Sáenz comenta que, encara que escrits per autors de la província de Terol, els temes abordats als llibres de la col·lecció, poden interessar als lectors de qualsevol territori de l'àmbit

catalanoparlant. *Fora de temps, fora de lloc*, per exemple, podria representar-se a un teatre de Barcelona o de qualsevol lloc de parla catalana perquè les relacions humanes que mostra esta obra dramàtica son universals.

El primer llibre publicat repassa la poesia escrita en català per autors de la província de Terol. Amb una excepció, l'iniciador del gènere, el religiós de Maella (Saragossa) al segle XV Guillem Nicolau. A continuació hi apareixen textos de totes les èpoques, encara que el gruix del contingut és el segle XX, quan, després cents d'anys de postració, n'hi ha una autèntica floració d'autors, entre els que destaquen Desideri Lombarte, Juli Micolau, Tomàs Bosque, Teresa Jassà, Susanna Antolí, José Miguel Gràcia, Marc Martí o Aurèlia Lombarte. El volum es tanca amb la producció poètica dels grups de rock que estan proliferant actualment pel Matarranya i Baix Aragó, com Los Draps, Azero, Txirigol o Temps al temps. Entre les notes exòtiques de la recopilació, figura de Llorenç Vilella, notari de la Codonyera del segle XVI que va escriure en vers un curiós pamflet difamatori contra el capellà del poble.

El segon volum, *Fora de temps, fora de lloc*, de Marta Momblant, és una obra teatral que gira al voltant de les relacions sentimentals entre els quatre personatges protagonistes. Encara que el marc geogràfic de l'obra és Barcelona, sovintegen les al·lusions a Beseit, el poble del Matarranya d'on provenen la major part dels personatges. Esta diversitat d'òrgens també provoca una diversitat de registres lingüístics, i els trets orientals es barregen amb els occidentals o, més concretament, beseitans.

Les piragües omplen el Canalet

■ Redacció

LUIS ANGEL PÉREZ

Més de 120 palistes de totes les categories pertanyents a nou clubs participaren al Campionat d'Aragó de Slalom, la primera prova oficial que acull el Canalet del Cinca, una infraestructura executada per l'Ajuntament de Fraga i el Club Caiac Baix Cinca que va rebre el passat 17 d'abril dins els actes de la fira Mercoequip seu bateig durant un entrenament en què van participar una dotzena de palistes locals i que va ser presidit per l'al-

calde de Fraga José Luis Morret i la regidora d'Acció Social del Ajuntament de Sort (Lleida) Inma Gallardo. Avui, el Canalet s'ha vestit de gala per convertir-se en seu de la seva primera competició, presidida aquest matí pel regidor delegat d'Esports de l'Ajuntament de Fraga Amadeu Sampietro i el president de la Federació Aragonesa de Piragüisme José María Esteve. Tant un com l'altre han destacat la importància del Canalet per promocionar el

piragüisme en una ciutat, Fraga, en què aquest esport compta amb un important nombre de practicants. Esdeveniments com el d'avui, ha apuntat Esteban, «demostren l'afició a un esport minoritari però amb gran atractiu» i suposen un, ha dit, «reconeixement definitiu» a Fraga tant «a l'esport de competició com a la promoció del mateix». Amadeu Sampietro, el regidor delegat d'Esports ha mostrat la seva confiança que el campionat que avui es celebra a el Canalet recalí a Fraga també en properes edicions. «Avui es marca una fita. Agraïm al Caiac Baix Cinca seva col·laboració i estem segurs que, amb iniciatives com aquesta, el piragüisme estarà en auge molts anys. Avui tot sortirà de meravella i esperem que es repeteixi en el futur».

Els 120 palistes que van prendre part a la prova pertanyen a clubs com ara l'Atlètic Sant Sebastià, l'AD Santigotarrak d'Irun, el Club Nàutic Mig Segre de Ponts, el Sícoris Club de Lleida, l'AE Pallars de Sort, el Cadí Canoe Caiac, de la Seu d'Urgell, el Caiac Baix Cinca i els clubs gallecs Val Miñor i Club Bayona, que prendran part en la prova amb un palista cada un d'ells. En la prova destaca especialment la presèn-

cia de Joan Crespo, de l'AD Santigotarrak d'Irun, que va obtenir una medalla de bronze en categoria patrulles en el Campionat del Món de Piragüisme en Aigües Braves celebrat el 2009 a la Seu d'Urgell. L'organització de la prova, en què col·laboren l'Ajuntament de Fraga, el Caiac Baix Cinca i la Federació Aragonesa de Piragüisme, espera que més de 500 persones segueixin un campionat. «És una prova de nivell, la primera del seu tipus que se celebra a Fraga i esperem a com més gent millor», assenyala José Antonio Cuchí, president del Caiac Baix Cinca.

El Canalet és una infraestructura finançada per l'Ajuntament de Fraga amb una partida de 15.000 euros que es va començar a executar a mitjans de març i implica la recol·locació d'una sèrie de pedres en el tram del marge esquerra del riu Cinca comprès entre l'estació d'aforament i el parc fluvial inundable de Fraga. A més, s'han instal·lat una sèrie de cordinos de tres mil·límetres de secció suspesos quatre metres per sobre de la làmina d'aigua i dels que pegen les cinc portes que el Caiac Baix Cinca ha estimat necessàries per a la correcta pràctica de l'eslalom.

LUIS ANGEL PÉREZ

Una de les proves celebrades al Canalet

Presidència

Fa anys vaig anar a un dels últims actes de Jordi Pujol com a President, a la inauguració de l'exposició "Catalunya, terra d'acollida", al Museu d'Història de Catalunya. Més tard, també acompanyarem el President Pasqual Maragall en l'obertura de la mostra "Qui és qui a les lletres catalanes" al Palau Moja de Barcelona.

Fa uns mesos vaig assistir al Palau de la Generalitat a l'acte d'obertura de l'any Maragall 2010-2011 que commemora els cent cinquanta anys del naixement del poeta i els cent anys de la seua mort. Al Saló Sant Jordi vam poder veure l'espectacle *Com si entrés en una pàtria*, sobre poemes i textos en prosa de Joan Maragall.

Després d'unes paraules de l'alcalde de Barcelona i d'un parlament del President de la Generalitat, va glossar la persona i obra del poeta la professora Glòria Casals del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Ha preparat l'edició crítica de la poesia de Joan Maragall i té en projecte l'edició i estudi de la correspondència amb el cercle d'amics més íntims i pròxims.

A l'eixida del Palau mos obsequiaren amb el llibre *Joan Maragall. Beneita sies, tempestat passada, perquè fas alçar els ulls a la llum nova!*, i una postal amb una cita del poeta: *Elogi del viure; esforçat en la teva tasca com si de cada detall que penses, de cada mot que dius, de cada peça que poses, de cada cop del teu martell, en depengués la salvació de la humanitat.*

Juli Micolau

Sopar poètic a l'IES Baix Cinca per a famílies, alumnes i professors

■ Rosa Arqué

JULIO MORENO

El 29 d'abril a les 20:30 de la nit i com a cloenda del Mes de la poesia, el Grup de Biblioteca de l'IES Bajo Cinca va organitzar un "Sopar" poètic com a activitat de trobada entre alumnat, professorat i famílies, dins de la campanya «Poesía para llevar- Leer juntos poesía».

Per a l'acte, el vestíbul de l'Institut es va transformar en

un restaurant com cal, amb taules, estovalles, flors, plats... El "sopar" va consistir en la explicació i "degustació" de les activitats portades a terme a l'IES Bajo Cinca al llarg del curs pel Projecte "Poesía para llevar". Així, el menú va ser el següent:

- Entrants: Presentació.
- 1r plat: «Poesía para llevar».

- 2n plat: Poetes del mes.
- 3r plat: «Poesía para traer».
- Postres: Concurs de poesia.
- Cafè: Homenatge a Miguel Hernández.

Els diferents plats del menú, van consistir en una selecció de poemes de cada una de les activitats del curs, i van ser servits per un eficient i uniformat equip de cambrers i cambreses d'alumnat voluntari i la "degustació" en la lectura voluntària dels poemes per part dels assistents.

El "sopar" va comptar amb una acurada amenització musical en directe a càrrec de l'"Orquestra simfònica" de l'IES Bajo Cinca formada per cinc alumnes del Centre.

Uns 40 assistents van participar amb interès en la lectura dels poemes i la Presidenta de l'AMyPA, com a entitat patrocinadora del Projecte, va tancar l'acte amb unes paraules i va animar a tots a llegir, en general, i a llegir poesia de forma especial.

BD

Ayudando a las personas a vivir saludablemente

BECTON DICKINSON, S.A.
Ctra. Mequinenza, s/n
22520 FRAGA (HUESCA)

Tel. 974 470900
Fax 974 470546
www.bd.com

Lliurament de premis de biblioteques escolars al Palau Moncada de Fraga

■ Julio Moreno

El 28 de maig es van lliurar en el Palau Moncada, de Fraga, els Premis Nacionals de Biblioteques escolars de 2009 als 27 centres de tota Espanya guanyadors, dos dels quals són de Saragossa capital: IES Tiempos Modernos i l'IES Medina Albaida. S'ha de destacar que és la primera vegada que aquest acte de lliurament es fa fora de Madrid i es va fer a Fraga com a reconeixement del caràcter pioner del Baix Cinca en biblioteques escolars a Espanya, com va ser explicat a l'acte.

En el mateix acte es va presentar a nivell nacional el llibre *Bibliotecas escolares entre comillas*, coeditat entre el Ministeri d'Educació i la Fundació

Germán Sánchez Ruipérez, de Salamanca. El llibre és un estudi qualitatiu realitzat per ambdues entitats sobre nou centres de tota Espanya que destaquen per les seves "buenas prácticas" en biblioteques escolars, dels quals dos són de Fraga: el CEIP Miguel Servet i l'IES Bajo Cinca, motiu pel qual el llibre es presentava a Fraga.

Els dos centres fragatins van ser convidats a mostrar a l'acte del Palau Montcada alguna de les seves activitats de difusió de la lectura. Així, el CEIP Miguel Servet va realitzar una sessió de contacontes a càrrec del seu Grup de mares i l'IES Bajo Cinca va realitzar una versió resumida del seu Sopar poètic a

Entrega de premis a les Biblioteques Escolars al Palau Moncada de Fraga

càrrec de l'alumnat de 1r i 3r d'ESO com a cambriers, músics i lectors, a més a més, un alum-

ne i una alumna de l'Institut van actuar de presentadors del lliurament dels Premis.

ESTAMPES RIBERENQUES

Al Castell del Poble fa 60 anys

■ Francisco Copons

A final dels anys 40 del segle passat, mos costava ben poc anar al castell del Poble perquè érem xiquets que més prompte pareixíem cabres; o potser més ben dit, cabrits. Per pujar-hi hi havia un camí—que nantres no empràvem—, que encara ara es coneix bé, que per a tots aquells que estem criats per allí, tenia—millor dit, que encara té—vuit tramades i set angles de 45 graus; dit d'una altra manera, lo camí ascendia fent ziga-zaga, encara que nantres en diem fent esses i jo més bé en diria fent zetes. A cada tram li diem "carratera": primer tram, primera "carratera"; segon tram, segona "carratera", etc. Ara ho veig clar: coses dels xiquets que érem.

Al darrer angle, que anava del penúltim al darrer tram, l'empresa ENHER hi va fer una pedrera de pedra per a la reparació del castell als anys seixanta. També hi havia restes d'un assentament humà prou antiu ja que s'hi ha trobat ceràmica de cordó. Jo, d'arqueologia, n'entenc ben poc, però sé que l'època de la ceràmica de cordó se situa de 800 o 1.000 anys abans de Crist; avui en dia encara s'hi coneix. D'allí eixia el darrer tram de camí que anava paral·lel a la muralla, era el més costerut i entrava al recinte del castell per la ranxeria. Vaig conèixer el castell en ruïnes, però és que en poc temps va quedar destrossat: tots hi vam contribuir d'una manera o d'una altra. Nantres, que érem criatures, destrossàvem, si podíem, tot allò que estava xombat; però hi havia

persones grans, que estaven obrant al Poble Vell, que pujaven al castell i se n'emportaven tot allò que podien, com ara teules o rajoles massisses.

Los meus amiguets i jo buscàvem tresors—que no en vam trobar mai cap—i moixons. Dels moixons que hi havia, poques varietats però molt saragaters, sobretot en època de cria, hi viem lo cul blanc (*Oenanthe leucura*), lo covatxo (*Oenanthe hispanica*), l'esparver (*Falco tinnunculus*), lo solitari (*Monticola solitarius*), lo pardal roquer (*Petronia petronia*) i la corpeta (*Corvus monedula*). Estos eren, per damunt damunt, los que criaven en aquells temps; xillaven—alguns més que d'altres—sobretot lo pardal roquer en època de cria espantant la parròquia amb un xellit continu. Hau d'imaginar-us tal com estava el castell: tot en ruïnes als baixos, quartos sense llum, racons a l'escur... Al pardal roquer, que no parava de xillar, li has d'afegir el seu eco ressonant... A més, quan menys t'ho esperaves, aguaitava una corpeta a qualsevol finestra pegant un xellit i marxava: tot en conjunt resultava prou fantasmagòric. Alguna vegada, presos del pànic, fugien corrents los meus amiguets dixant-me sol en algun que altre niu i agarrat on podia. Quasi sempre era jo qui mirava els nius i dia als meus amiguets: mireu, si é una corpeta! Però ells, amb ulls esparverats, molt esfaraïts i amb molta por, no paraven de córrer de cara als carrers del Poble.

Los que mos quedàvem, estàvem tranquils perquè la porta no es podia tancar perquè estava mig oberta, ensorrada de pedres i runes. No fie massa temps que una altra *quadrilleta de perillans* mos havien gastat una broma en tancant-nos dins amb forrellat, fent que saltessa per una finestra—que avui en dia està diferent—: hi va haver llàgrimes i tot; de por, és clar. Avui en dia ho recordes i t'esgarrifes en veure el que fíem: coses de poc coneixement.

2005-2010: Cinc anys a

OSCAR BAGUR

Hèctor Moret durant la presentació del web jesusmoncada.cat

El matí del dilluns 13 de juny de fa just ara cinc anys moria als 63 anys a la clínica Corachan de Barcelona Jesús Moncada. Tots els mitjans de comunicació catalans i aragonesos se'n van fer ampli ressò. Davant de la mort de l'escriptor, l'Ajuntament de Mequinensa va celebrar el vespre del dia 14 un ple extraordinari en què l'únic punt de l'ordre del dia fou nomenar Jesús Moncada i Estruga fill predilecte del Poble. Ahora el consistori decretà tres dies de dol oficial.

Les restes de Jesús s'incineraren encabat de la cerimònia laica que tingué lloc el 15 de juny al tanatori de les Corts de Barcelona, una cerimònia en què assistiren centenars d'amics i parents –molts dels quals venguts des del seu poble o del seu barri barceloní de Gràcia–, així com representants del Govern de la Generalitat de Catalunya encapçalats pel President Pasqual Maragall i el Conseller Primer Josep Bargalló, del Govern d'Aragó amb la consellera de Cultura Eva Almunia al capdavant, de l'Ajuntament de Barcelona

amb el regidor de Cultura Ferran Mascarell, de l'alcaldesa de Mequinensa, Magda Gòdia,... Les cendres de l'escriptor s'escamparen dies més tard –en concret, el dissabte 9 de juliol en un primer acte popular i alhora íntim i familiar– en el solar de la casa mequinensana on havia nascut Jesús l'u de desembre de 1941.

El 9 de setembre de 2005 se li va retre un nou homenatge popular i, ara, massiu, a Mequinensa durant l'acte de lliurament –en presència del President d'Aragó Marcel·lí Iglésias– a la mare de l'escriptor, Maria Estruga, d'un pergamí amb el nomenament de Jesús Moncada com a fill predilecte de la vila i de la insígnia d'or i brillants del municipi. Ahora s'inauguraren a Mequinensa dues exposicions en instal·lacions municipals, en una d'aquestes exposicions es recreava la seua faceta com a escriptor mentre que en l'altra s'hi presentava una part important de la seua obra plàstica, una faceta del seu món creatiu que si bé feia gairebé vint-i-cinc anys que havia deixat aparcada, ha estat la que

més s'ha difós en els darrers cinc anys; o, si més no, més ha sorprès, atesa l'alta qualitat, a qui ha volgut acostar-se a l'obra i la intimitat creativa de Moncada.

Així la Diputació de Tarragona organitzà –amb col·laboració de l'Ajuntament de Mequinensa i del Govern d'Aragó– del 4 al 27 de novembre d'aquell mateix any 2005 una exposició al Museu d'Art Modern de Tarragona amb el títol 'L'univers creatiu de Jesús Moncada' amb seixanta obres (olis i dibuixos), prou representatives dels diversos estils que va practicar Moncada al llarg de la seua trajectòria artística. En paral·lel es realitzà a Tarragona al llarg de quatre setmanes una lectura pública de *Camí de sirga*, amb la participació d'amics, parents, escriptors i personatges de la cultura i la política com ara el president de la Diputació de Tarragona Joan Aregio, la consellera de Cultura del Govern d'Aragó Eva Almunia o l'alcaldesa de Mequinensa Magda Gòdia. D'aleshores ençà l'obra plàstica de Jesús Moncada s'ha exhibit, tant a l'Aragó com a Catalunya, en nombroses ocasions: Lleida (6-17 de febrer de 2006), Fraga (25 de març-16 d'abril de 2006), Barbastre (26 de gener-23 de febrer de 2007), Calatayud (9 de març-29 de març de 2007), Terrassa (18 d'octubre-11 de novembre de 2007), Lleida (setembre de 2009), etc.

Però no només ha estat l'obra plàstica de Jesús Moncada la que s'ha donat a conèixer amb creixent intensitat en els darrers cinc anys, sinó que han estat múltiples les reedicions de les seues obres així com l'aparició de noves traduccions d'aquestes mateixes obres. També han estat diverses les manifestacions públiques celebrades al

voltant de l'obra i la persona de l'escriptor –i ara també pintor– mequinensà, actes i publicacions que ara i aquí no puc –o no sé– detallar *in extenso*. Amb tot no puc, ni que sia breument, deixar d'assenyalar-ne cinc, d'aquelles publicacions i actes d'homenatge que al meu entendre han tengut una més gran repercussió o una especial significació pública. El primer, cronològicament, fou l'edició en setembre de 2005 –en el marc de l'homenatge mequinensà del dia nou d'aquell mes– del volum recopilatori de crítiques literàries, entrevistes i ressenyes *Jesús Moncada. Su universo literario* a càrrec del Govern d'Aragó i l'Ajuntament de Mequinensa, publicació a la qual seguiren l'edició del dossier "Jesús Moncada, camí del record" dins el número (550) d'octubre de 2005 de la revista *Serra d'Or*, i del número 21 (2006) de la revista literària *URC* editada per l'Institut Municipal d'Acció Cultural de l'Ajuntament de Lleida; un segon acte a destacar fou l'homenatge organitzat per la Institució de les Lletres Catalanes a l'Espai de Dansa i Música de Barcelona el 26 d'octubre de 2005 en què una vintena d'amics i familiars recordaren Jesús Moncada llegint fragments de la seua obra i glossant la seua personalitat; el tercer ha estat la defensa pública a la Universitat de Montpel·lier III-Paul Valéry per part de Sandrine Ribes de l'extensa tesi doctoral *L'œuvre de Jesús Moncada: Quand l'écriture devient mémoire*; el quart, l'estrena a Terrassa l'octubre del 2007 de *L'aigua*, adaptació teatral de les narracions curtes de l'escriptor mequinensà a càrrec de la companyia Les Antonietes (i les posteriors representacions per tot el territori); i el darrer –però

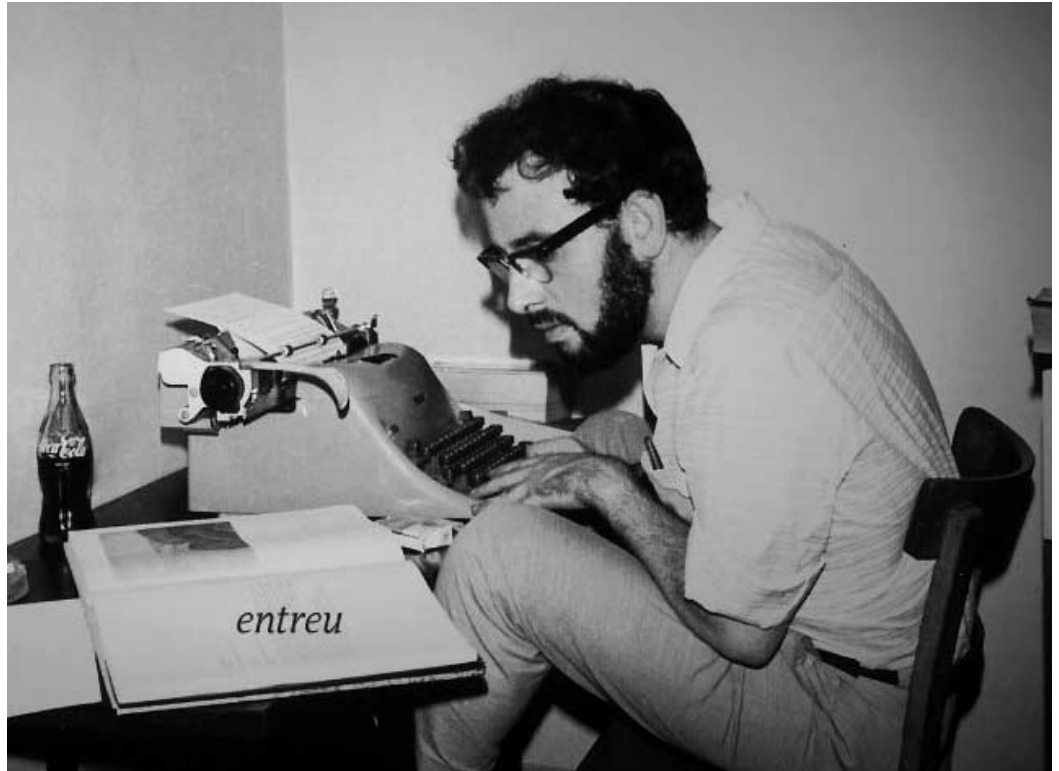
ambsense Jesús Moncada

no per això menys important—: la Trobada de traductors de l'obra de Jesús Moncada celebrada a Mequinensa el darrer cap de setmana del setembre del 2008, trobada que comptà amb la presència d'una trentena d'investigadors i traductors d'arreu del món.

I bé, potser ara també podem afegir a aquesta llista la presentació (o potser hauria de dir inauguració oficial) del web *Espais Literaris Jesús Moncada*; però això, entenc, ja és una altra història, una història que, tanmateix, ens ha convocat en aquesta ciutat de Lleida i en les vigílies del cinquè aniversari d'ambsense Jesús Moncada.

(Text llegit el 9 de juny amb motiu de la presentació del web <http://www.jesusmoncada.cat>)

Hèctor Moret

ESP AIS L I T E R A R I S E N X A R X A

Si una imatge val més que 1.000 paraules poc podem fer per superar tot allò que us podran explicar les més de 250 imatges que il·lustren el magnífic lloc web sobre Jesús Moncada (www.jesusmoncada.cat) que el passat 9 de juny va ser presentat en societat en la Biblioteca Pública de Lleida.

Una llauitada de mequinensans, professors de català i simpatitzants diversos de la prosa moncadiana ens vam congreguar en una acollidora sala d'actes delerosos de veure en format cinematogràfic les pàgines que, de ben segur, tothom havíem recorregut des de la petita pantalla dels nostres ordinadors personals.

La iniciativa de construir un «web d'espais literaris» en la xarxa va partir dels Serveis Territorials a Lleida del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i de seguida s'hi van sumar l'Institut d'Estudis Ilerdencs i la Delegació a Lleida de l'Institut d'Estudis Catalans: es volia escollir un autor que representés «el territori» (un territori innominat sobre el qual tothom va passar de puntetes) i Moncada complia la doble condició de procedir d'un territori molt determinat que, a més, havia convertit en el seu tema literari.

La coordinació del projecte es va encarregar al professor Miquel Viladegut, que ha comptat amb el suport de l'equip tècnic de Quadrati per elaborar un completíssim web de disseny net i atractiu. El cos central del projecte, com va explicar el mateix Miquel Viladegut, són els «Espais literaris», fragments escollits dels relats de Moncada seleccionats en col·laboració amb la Mercè Biosca i l'Hèctor Moret. Aquests «Espais literaris» estan organitzats com un itinerari en deu etapes que, partint de

Lleida, arriba al poble, on es deté en àmbits com el castell, la mineria, la navegació fluvial, els carrers de la vila, la vida social, etc. Els més de cent textos apareixen il·lustrats amb fotografies de l'època, en ocasions inèdites, i es poden sentir llegits per una selecció de veus mequinensanes vinculades al teatre o als grups de lectura.

Al voltant dels «Espais literaris» hi ha el detall de la biografia i de l'obra de Moncada i un apartat en què es recopilen diferents vídeos d'entrevistes al nostre autor, així com altres en què expliquen la seua experiència com a traductors de Moncada diversos especialistes que es van aplegar el setembre de 2008 a Mequinensa en la trobada de traductors de l'obra del mequinensà. El web *Jesús Moncada: espais literaris* confereix una atenció especial a les traduccions dels escrits de Moncada, *Camí de sirga* en especial, ja que sovint els fragments seleccionats apareixen traduïts a més d'una llengua (a vegades en versions inèdites encarregades per a l'ocasió) i llegits, fins i tot, pels mateixos traductors. Cal recordar que Moncada va excel·lir també com a traductor del francès.

Completen aquests «Espais literaris» i les seues múltiples versions (visuals, sonores i escrites a altres llengües) els «Àlbums» fotogràfics monogràfics de la vida de Moncada, dels «espais literaris» esmentats (a mode de recopilació), de la vida en la vila vella i de l'obra pictòrica de Moncada, que es va donar a conèixer al gran públic amb motiu dels diversos homenatges que se li van retre després del seu traspàs.

Carme Messeguer

Ilergets

El dimarts, 25 de maig, a l'Aula Magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, hi va haver un debat, sota el títol, *Lleida i la Franja de Ponent* i amb la participació de Quim Gibert, Joaquim Montclús, Ramon Sistac, Natxo Sorolla i com a moderador Josep Maria Prim.

Durant el debat, entre d'altres temes, es va parlar de la disputa que mantenen els bisbats de Lleida i Barbastro per la possessió de l'art sacre de la Franja i del començament del traspàs, ara fa exactament quinze anys, de les 113 parròquies de la diòcesi de Lleida a la de Barbastro. En arribar a aquest tema es va parlar dels ibers i concretament de les tribus dels ilercavons i dels ilergets. Els límits d'aquestes tribus, per la part de ponent, amb molt poques variacions corresponent també amb la restauració dels límits eclesiàstics, després de la conquesta cristiana. Durant molts anys, aquest va ser el parer dels principals arqueòlegs aragonesos i catalans que se'n van ocupar del tema. Entre d'altres, Bosch i Gimpera, Martín Almagro, Miquel Tarradell, etc.. Ara, coincidint amb la problemàtica dels límits eclesiàstics, estant apareixen alguns arqueòlegs aragonesos que intenten fixar els límits de les tribus dels ilercavons i ilergets amb els actuals límits eclesiàstics, una volta produïda la segregació.

En un principi, els ilergets s'estenien per tota la Franja. Tot sembla indicar que els ilercavons, amb Tortosa com a centre de referència, foren una escissió dels ilergets. Els límits, a la zona nord i per la part de ponent, s'estenien més enllà del riu Cinca i al sud, com a mínim, fins al riu Guadalop. Afirmar el contrari, sense proves, és mentir.

Joaquim Montclús

Les Borges Blanques es convertiren en la capital de la Premsa Comarcal

■ Laura Clavijo

El conseller Tresserras, a l'acte de les Borges Blanques

Un centenar de professionals del sector editorial, comunicatiu, publicitari i docent va congregarse el dissabte, dia 29 de maig, a Les Borges Blanques (Les Garrigues), en el context de la 5a Convenció de la Premsa Comarcal i Local, la reunió més important de premsa de pagament comarcal i local que té lloc anualment a Catalunya. En els darrers anys, la convenció s'ha convertit en una referència en l'àmbit editorial tant a nivell nacional com estatal.

La 5a Convenció de la Premsa Comarcal i Local, organitzada per Premsa Comarcal /ACPC i el quinzenal de Les Borges Blanques *Som Garrigues*, ha posat de relleu les inquietuds i les necessitats del sector de la premsa de proximitat, que travessa uns dels moments més difícils de la seva història, per la confluència de la crisi econòmica.

Joan Manuel Tresserras, conseller de Cultura i Mitjans de

Comunicació de la Generalitat, va assistir a l'acte. El conseller va assegurar que el govern continuarà donant el seu suport, "malgrat que venen temps de recursos escassos". Tresserras ha destacat la funció dinamitzadora de l'associació en el sector i ha recordat la importància de potenciar els instruments de gestió com els estudis i el Baròmetre de la Comunicació i la Cultura.

També va assistir a l'acte Cristina Coll, directora general d'Innovació i Cooperació amb els Mitjans de Comunicació, que va estar l'encarregada de l'obertura de la 5a Convenció de la Premsa Comarcal i Local, en substitució del conseller Tresserras, que va arribar després de la reunió en sessió extraordinària del consell de govern.

En el decurs de la convenció, va presentar-se el *Llibre Blanc 2010 de la Premsa Comarcal i Local* una radiografia única, fins ara, del sector que vol buscar solucions per a sobreviure a

l'actual conjuntura de pèrdua d'ingressos publicitaris, reducció de despeses i d'ajuts públics. El *Llibre Blanc 2010 de la Premsa Comarcal*, encarregat per la Fundació Catalana de la Premsa Comarcal i elaborat per la consultora Marketing Media Europe, amb la col·laboració de Media Hotline i la Universitat Pompeu Fabra, inclou dades del volum d'ingressos per publicitat, xifres de vendes, marges de benefici, indicadors de consum, costos per lloc de treball, rendiments per exemplar venut i altres ràtios d'interès. El *Llibre Blanc de la Premsa Comarcal i Local* compta amb el suport de la Generalitat de Catalunya i el patrocini de La Caixa.

En matèria d'investigació, va donar-se a conèixer el treball guanyador del 5è premi de Recerca Universitària de la Premsa Comarcal: *El públic jove front a la premsa comarcal i local: diagnòstic i propostes d'actuació*, presentat per la Universitat Jaume I de Castelló, coordinat per Andreu Casero, amb la col·laboració dels professors Hugo Doménech i Pablo López. L'entrega del premi va comptar amb la presència de Saül Gordillo, director de l'Agència Catalana de Notícies (ACN), l'entitat patrocinadora.

Jaume Barrull, vicerector de la Universitat de Lleida, en representació de la Xarxa Vives d'Universitats, va tancar la convenció, que ha finalitzat amb la presentació del nou web de Premsa Comarcal, que donarà aixopluc a totes les publicacions associades que no disposen de pàgina pròpia, per tal que s'incorporin a la xarxa, i també la presentació del nou web del quinzenal de Les Borges *Som Garrigues*.

L'ESPURNEGALL

■ Natxo Sorolla

Ja s'ha triat a dos terços dels membres del Consell Superior de les Llengües d'Aragó. El PP ha refusat triar-ne, i és per això que el PSOE compta amb dos representants. L'únic catalanoparlant és Alberto Moragrega, alcalde de Beseit (PSOE), conseller a la Comarca del Matarranya i ha estat membre de la junta de l'Associació Cultural del Matarranya. El PSOE també ha triat Marta Marín, regidora pels socialistes a Echo, periodista i professora d'aragonès. Ha adequat publicacions infantils a les varietats locals, i té una clara preocupació per la pèrdua de l'aragonès entre els infants.

CHA ha triat José Ignacio López Susín, membre de primera línia del partit i del Consello d'a Fabla Aragonesa. És

llicenciat en dret i té algunes publicacions sobre l'estatus jurídic del multilingüisme a Aragó.

El PAR ha triat Enrique Badía. És alcalde del municipi de Fonz i membre la Comarca del Cinca Mitjà (PAR). Tot i els càrrecs, no se li coneix cap tipus d'activitat per a la normalització de l'aragonès. Té relació amb la Societat de Lingüística Aragonesa (SLA), que promou una normativa de l'aragonès diferenciada. Ha participat animadament en jornades amb les joventuts del PAR i la FCAAO, i ha estat un dels càrrecs que teatralitzà a finals de 2005 una rebel·lió contra la direcció del partit, gestada per la FCAAO, que havia de legitimar el canvi de rumb dels regionalistes en els acords de govern presos en tema de llengües.

Esquerra Unida va triar Chusé Raúl Usón, propietari de Xordica Editorial i escriptor en aragonès. Tot i que en els seus orígens formà part de candidatures autonòmiques de CHA i coordinà el Ligallo de Fablans, actualment hi està desvinculat i es troba en la primera línia de la Societat de Lingüística Aragonesa (SLA). És l'únic membre que no té lligams clars amb el partit que l'ha nomenat.

Així, les propostes dels partits a les Corts s'han inclinat per uns perfils molt polititzats i ben imbricats en el partit, per al seu control. Dels deu membres ja triats, només dos tenen perfils relacionats amb la llengua catalana, mentre que cinc tenen la seua font en l'aragonès. De tots ells, són sis que

no s'oposen al reconeixement de les llengües pròpies, però Badia s'oposaria al reconeixement del català i Martín Zorraquino s'oposaria al reconeixement de l'aragonès. Es desconeix la posició dels dos restants (Beltrán i Frutos). Siga com siga, els equilibris es desdibuixen, ja que els rumors apunten tres de les propostes allunyades del català i l'aragonès no haurien acceptat el càrrec: Martín Zorraquino, Beltrán i Frutos.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Els fruits saborosos

■ Ramon Sistac

*Menja maduixes l'àvia abans de Sant Joan;
Per més frescor, les vol collides d'un infant.*

A la bellesa formal i el lirisme dels versos de Josep Carner (*Els fruits saborosos*, 1906), gosaria contraposar-hi imatges molt més prosaiques però altament èpiques. Per exemple, la de les classes populars, com una onada sense aturador, fent saltar les reixes i les portes del Palau d'Hivern. O la del poble de París, amb les piques alçades, assaltant la Bastilla. Tot plegat perquè el cicle estacional finalment ha acabat amb la tirania de les taronges (*contre nous de la tyrannie, l'étendard sanglant est levé!*...). Després de tants mesos menjant so que cítrics (taronges, sucoses elles; mandarines, cada any que passa més insípides...) i alguna que altra fruita sense substància a causa dels mesos passats en cambra frigorífica o per haver estat collida verdíssima en algun país exòtic de l'altre hemisferi, ens arriba tot d'un patac la fruita de primavera.

La primavera, amb el ball de les hormones (provocat pel cant del sexe i la música de la reproducció, rèmora humana de l'evolució de les espècies), ens porta generosa les alteracions de caràcter, les depressions i, a causa del consum desmesurat d'eixos *fruits saborosos*, algun que altre trastorn intestinal. A mi, que tinc encara tics d'adolescent no prou acabat de pastar, m'ixen a més grans pertot arreu, i una borradura a la cara que m'obliga a posar-m'hi més cremes i ungüents dels que en sa vida arribarà a gastar Sophia Loren.

I, tanmateix, el sacrifici paga la pena. La maduixa és la que m'afecta més, i procuro restringir la seua ingesta al màxim consumint-ne només les autòctones, de la terra, acabades de collir i molt més aromàtiques que els maduixots o *fresons*, de producció gairebé industrial. La nespra o nespla, dita del Japó (per diferenciar-la de l'autòctona, que és fruit de tardaó), i també anomenada nespre, nespro o nispro (al poble de la meua dona en diuen *micaco*), se'm posa de meravella, amb el seu regust entre àcid i dolç i els seus pinyols tan lluents; per no parlar de les prunes, amb una gradació de colors que enamora, de les peretes "castell" o de Sant Joan, dels primers préssecs i nectarines... Però, és clar, la reina de la fruita de temporada és la cirera. Tot i que sol plaure més que a ningú a la canalla, confesso que a mi m'ha agradat més de gran. Això sí: de petit les esperava amb candelletes per tal de fer-me'n arracades. I em passejava així, orgullós, com aquelles cares fruitades que pintava Giuseppe Arcinboldo. Ja sé que açò no és gens original, i que tots heu fet el mateix, però m'agrada recordar-ho (serà perquè em toca ja contemplar, impàvid, com s'escola el meu temps en el món, a mesura que se'm passa l'arròs?). Avui per avui, amb les cireres, m'haig de refrenar per a no prendre-hi mal, de tant que m'agraden. I em fa gràcia de resseguir el trànsit de la primavera a l'estiu a través de les diferents varietats: burlat, garrofal, picota...

I encara més: les darreres, ben negres i madures, són ideals per al *clafoutis*, autèntic requisit del Llemosí. Ompliu-ne el fons d'un motllo (però amb pinyol, que altrament suquegen, es disgusten i tot plegat agafa mala color) i cobriu-ho amb una mescla fina de sucre, farina, llevat, mantega, ous i llet. Al forn i... a córrer! Ha de quedar quallat però tendre, i millor tebi que fred. Diví amb una copeta de vi moscat de Ribesaltes, fresquet però mai gelat. I ara sí que podeu anar començant a fer odes a la primavera!

English Ribagorça

■ Josep Mauri

Monestir d'Alaó a Sopeira

Que no s'esveri ningú, aquest títol no pretén rebuscar en el passat alguna arrel britànica de les terres o costums ribagorçans, encara que la gaita (lo bot), l'instrument musical autòcton per excel·lència és d'un clar origen celta.

Al gra: el títol només vol recordar una època en què en part de la citada comarca es conduïa... per l'esquerra! Això va començar cap als anys cinquanta quan tota la comarca era un riu d'activitat constructora. L'ENHER havia perforat, esventrat o paredat serres, tossals i congostos de cap a cap del riu, i així que van tenir enllestides un parell d'obres –les grans van trigar molts anys– es van apressar a invitar a Su Exc. El Generalísimo perquè les inaugurés, al temps que li regalaven la residència de la Farga a la part catalana de la comarca, que com el seu nom indica s'havia construït aprofitant els fonaments d'una vella farga pirinenca. Lligats ja tots els detalls d'horaris i protocol, només quedava el problema –no petit a l'època– de les comunicacions. De Benavarri cap amunt no era pas fàcil trobar un lloc a la vora del riu, on pogués aterrar amb un mínim de seguretat un helicòpter. O potser en aquells anys no en tenien ni un d'a-

questos aparells. No s'ha d'oblidar que eren temps d'autarquia, racionament i misèria. O sigui, el dictador es veié obligat a anar-hi per terra. I mai més ben dit, perquè la majoria de les carreteres de l'època només eren polsoses pistes de grava plenes de clots. D'enquitrana des tot just hi havia les rutes radials amb eix a Madrid, les que unien capitals de província i poca cosa més.

El jovent d'ara, acostumat a transitar per autopista, ni es pot imaginar el que era la N-230 de l'època. Només hi circulaven animals de bast i algun carro. I quan ho feia el "cotxe de línia" Lleida-Areny ho havia de fer lentament perquè degut als sots, ni ocupants ni vehicles haurien resistit gaires quilòmetres una velocitat mitjana, dins autocars convertits en cocteleres. Això sí, cada X quilòmetres hi havia una mena de funcionaris d'obres públiques, dit "peó camioner", que tenien a càrrec uns quants quilòmetres. I amb una aixada i un cartró intentaven tapar els clots i xaragalls que es generaven a cada ruixat. La solució va ser portar uns camions plens d'homes amb pics i pales (potser presoners?) els quals anaven traslladant així que havien aplegat un tros de carretera. Però algun funcionari

Pista de Sopeira a Llastarri

murri va tenir una idea "genial", ni que fos per anar de pressa i reduir costos i aneu a saber si per aprofitar-se d'alguna manera de l'estalvi. El brillant acudit (amb els dos significats) va ser limitar la reparació a la meitat de la carretera. La meitat per on havia de passar el Generalísimo, el qual va pujar per Tremp i la Pobla, i va baixar per Benavarri cap a Lleida.

Tot això, encara que al principi li va costar d'entendre, ho va comprovar sorprès en Jepet un cop atesa la carretera, aquell dia que va anar a vendre garrins a Benavarri. Venuts els animals se'n va anar a fer un mos a La Buena de Dios, el vell hostal benavarrí. Un cop assegut a la llarga taula coberta amb un hule amb sis comensals més –quatre de casa i dos forasters–, Jepet s'adonà que aquests darrers portaven camisa blava i que al penjador hi havia dues jaquetes de negra i lluenta pell.

La mossà que li va portar el menjar va preguntar-li pels seus parents de Serressac, cosa que va aprofitar un dels forasters per esbrancar-los de mala manera

dient-los: *Qué coño habláis, de ahora en adelante que yo os entienda, Entendido!* I va començar a fer-li preguntes, amb un poc dissimulat interrogatori: *¿Usted no es de Benabarre?, ¿De dónde es?, ¿Qué ha venido a hacer aquí?, ¿Cuándo se marcha?* I a la darrera pregunta quan Jepet va contestar en cuando acabe de comer, els forasters van quedar un moment en silenci, i en acabat, un d'ells va fer una altra pregunta, tot parlant lentament i fent una mica de pausa entre paraula i paraula: *¿Y no se queda usted a ver al caudillo?* Entre el to donat a la pregunta i la mirada inquisidora d'aquell home a en Jepet, una esgarrifança li va recórrer l'espinada al temps que se li feia un buit a la boca de l'estómac, i els records d'una maleïda nit es van tornar a ensenyorar del seu cap. Va reaccionar com va poder intentant donar aparença de tranquil·litat preguntant: *¿Franco en Benabarre? Entonces claro que me quedo.* La conversa fins aquell moment intranscendent, es va allargar una estona fins que un dels forasters va dir: *Va-*

mos a ver como va todo. El *todo* en què estaven interessats aquells homes era l'*Arco Triunfal* que vuit o deu homes, dirigits per Trivana –el fuster del poble–, aixecaven a la recta que feia la carretera al mig de la vila. L'havien fet amb unes llatas a la base i canyissos a la part alta que ja acabaven de revestir amb boixos i branquillons. Hem de convenir que un cop acabat i amb l'afegit d'uns llençols a la part alta on hi havia pintat "Franco, Franco, Franco", "Arriba España", feia força patxoca.

L'esdeveniment estava programat per a les cinc i molta estona abans, convocada amb un pregó, tota la població es va anar concentrant als voltants de l'*Arco*, a tocar del qual hi havia una tarima amb cadires, que va ocupar una mudada corporació municipal al complet, amb l'afegit del mossèn, metge i mestre, el qual de tant en tant havia

de fer un crit a la canalla, també concentrada allí al costat.

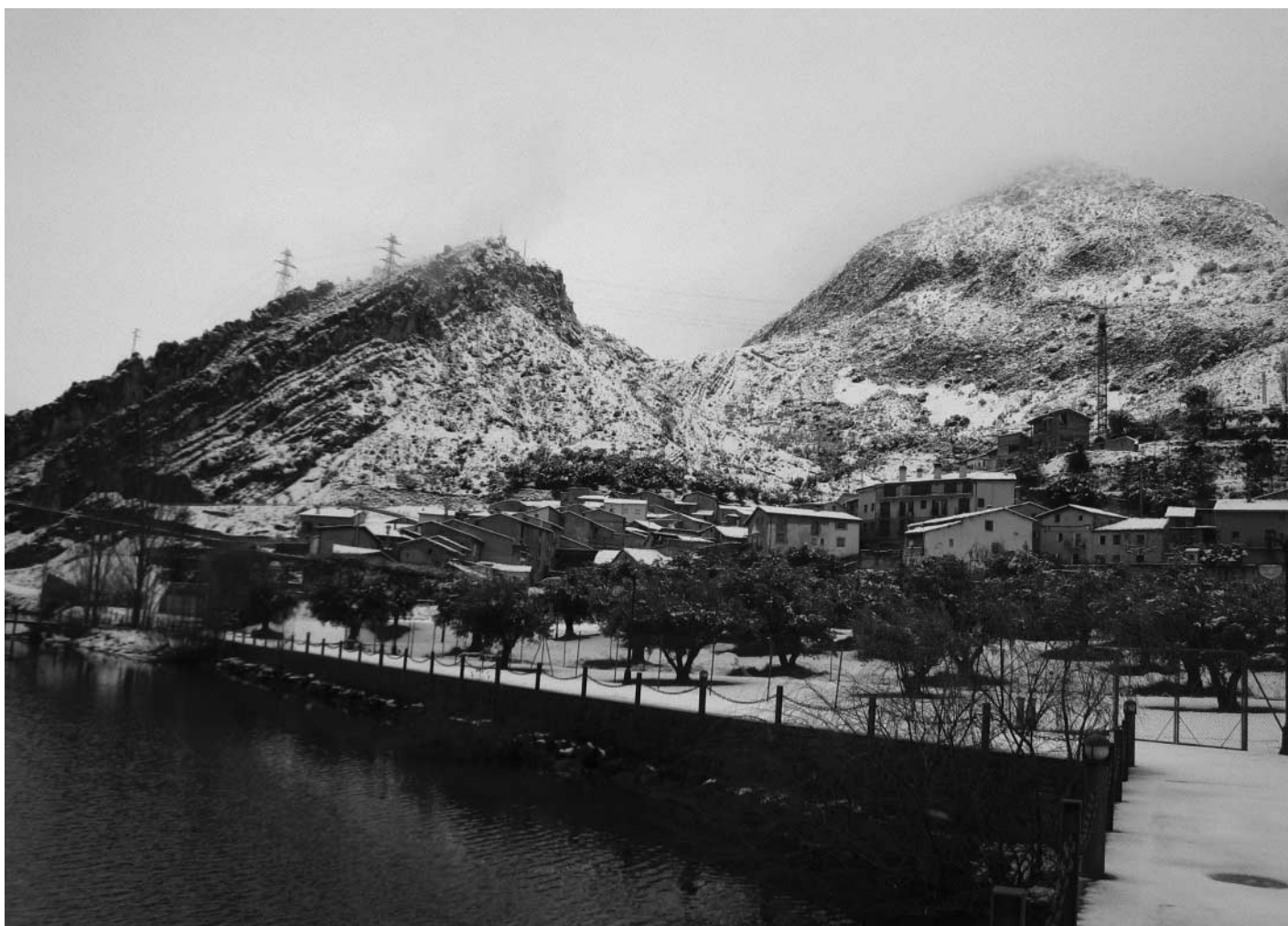
Finalment es va sentir roncar de motors i la gent va començar a cridar: Ja vénen!, Ja vénen! I així que va traure el nas el primer vehicle, els aplaudiments van començar a ressonar amb força. Falsa alarma, eren camions carregats de guàrdies civils i soldats, els quals anaven deixant d'un en un cada centenar de metres, ara a la dreta, ara a l'esquerra de la carretera com a mesura de seguretat. Més tard es va repetir l'escena quan van aparèixer dos motoristes, que es van limitar a parlar amb els forasters que havien dinat amb en Jepet, i a girar cua per on havien vingut. Finalment, i potser per allò que a la tercera va la vençuda, van aparèixer cinc esplèndids cotxes negres envoltats per motoristes armats. Els vehicles, de l'un a l'altre deixaven una distància d'uns setanta metres. De nou els aplau-

diments i crits van ressonar amb força. I ja hi vam ser! Com que bufava poc o molt vent de port, o potser el primer cotxe anava massa ràpid, el cas és que l'*Arco Triunfal* –no oblidem que fet a corre-cuita– va començar a trontollar, primer lentament com indecís, es va inclinar una mica, cosa que va permetre a la gent apartar-se a temps, i es va esfondrar aixecant polseguera i cridòria entre els presents i no va atrapar per poc un dels motoristes, el qual va retrocedir passant per sobre de boixos i canyissos i va aturar la columna motoritzada.

Mentrestant els coneguts d'en Jepet, autoerigits en directors d'aquell sainet, esbroncaven les autoritats locals que, pràcticament tenien en posició de *firmes!* al rectangle de les cadires, tot dient-los: *Se van acordar de esto, se lo juro, y tengan en cuenta que somos de "la social"*. I també van afegir:

Venga, que todo el mundo eche una mano! I en pocs minuts llatas, boixos i canyissos van desaparèixer de la vista entaforats als carrerons i badívols laterals. Els cotxes aturats van engegar, i a gran velocitat van travessar el poble sense aturar-se. Mentre la dona de l'alcalde brandava enlaire un ram de flors.

I finalment el poble va anar recobrant la normalitat, tot i que als seus habitants els va quedar un difús sentiment, com de frustració col·lectiva. Però per sentiment, i en aquest cas gens difús, el que els va quedar a la corporació municipal en ple, ho podríem qualificar "d'acolloniment". I en Jepet va tornar a agafar el llarg camí cap a casa, poc o molt intranquil encara i amb un rau-rau rosegant-lo per dintre se sentia som si tornés a reviure una maleïda nit, a les acaballes de la guerra... Però ho deixarem aquí, perquè de fet, això ja és una altra història.

Sopeira nevada el desembre de 2008

Safo

Safo era de l'illa de Lesbia, de la ciutat de Mitilene, de finals del segle VII a.C. Les circumstàncies de la vida i difusió de l'obra de Safo són enigmàtiques. Les notícies sobre la vida d'una dona que trencava amb la tradició creadora masculina són fragmentàries. Es coneix que tenia tres germans i va tenir una filla anomenada Cleis com la seua mare. Els fragments conservats de la seua obra constitueixen la primera poesia lírica europea; poesia que ella cantava.

Sabem que la poesia de "Desena Musa" es va convertir, des de Grècia, en una referència d'autoritat indiscutible per a la literatura creada per dones i estudiosos de tots els temps: Plató, Càtul. Virginia Wolf, Marguerite Yourcenar, etc. Al voltant de la figura de Safo s'ha creat una llegenda a partir de les imatges dels seus versos com: *Himne a Afrodita*, *El que una estima*, *les Muses*, *La violència d'Eros*, *D'una amiga*.

Va escriure nou llibres de poesia lírica, va ser la creadora del *pectis*, el to apassionat que van imitar els poetes tràgics.

També va escriure, entre d'altres, epigrames i elegies. Amb la lira mostrà l'amor a la bellesa, els seus versos estan consagrats a Afrodita i a l'Amor.

Càtul diu d'ella: «Una jove més culta que la Musa sàfica», i Plató: «Diuen que nou són les Muses. Quina negligència. Que sapigueu que la desena és Safo, la de Lesbos».

Merxe Llop

Marta Momblant rep el premi «Guillem Nicolau» 2009

■ Màrio Sasot

L'escriptora i directora escènica barcelonina resident a Be-seit, Marta Momblant, va rebre el Premi "Guillem Nicolau" de literatura aragonesa en llengua Catalana el propassat 4 de juny en el marc de la celebració de la Fira del Llibre de Saragossa.

L'acte de lliurament, celebrat a la carpa oficial de La Fira, va estar presidit pel viceconseller de Cultura del govern aragonès, Juan José Vázquez.

Marta Momblant, guanyadora del guardó amb la seua obra narrativa *La venta de l'Hereva*, va agrair la publicació del llibre "a tots els parlants de la Llengua Catalana que. en qualsevol de les seves variants i mirant més enllà del gargot que l'home, amb la seva mà, fa desdibuixar la terra, no es deixen empetitir vora les llindes i opten en la seva polifònica riquesa per fer proclama d'un

mateix cant".

En el mateix acte van ser lliurats els premis "Arnal Caveró" de literatura en Llengua Aragonesa, que guanyà el saragossà Santiago Paricio Martín amb la seua novel·la *Fillos das luengas*, i el "Miguel Laborde-ta" de poesia en Llengua Castellana, que va ser atorgat a l'extremeney Santos Domínguez Ramos pel poemari *Nueve Lunas*.

Ramón Mur obrí la Semana Cultural a Biscarrués

■ Redacció

El Periodista bellmuntí Ramón Mur Gimeno intervingué el primer dia de la Setmana Cultural de Biscarrués (Hoya d'Osca) davant un interessat públic que va omplir la sala amb la xerrada "Sis Campe-rols de Lletres al Baix Aragó (Segles XVIII, XIX i primer terç del XX)".

Mur repassà detalls de la vida i l'obra de sis homes de

lletres del Baix Aragó "que no van ser clergues, com passava fins al segle XX en el medi rural, i que tenen en comú l'haver cursat carreres universitàries, la qual cosa, però, no els va impedir viure fortament arrelats a la terra en què van néixer i compromesos amb ella".

Aquests "homes de lletres que no van deixar de ser cam-

perols" eren Andrés Piquer Arrufat (1711-1772) i Braulio Foz Burgos (1791-1865), tots dos nascuts a Fórnols; els farmacèutics José Pardo Sastón (1822-1909) i Francisco Loscos Bernal (1823-1886) i els advocats i humanistes Juan Pío Membrado Ejerique (Bellmunt, 1851-1923) i Santiago Vidiella Jassà (Calleit, 1860-1928).

RETRATS ENTALLATS A PARAULES

Rafael Albesa Gil

Un jutge de pau i harmonia

■ Marta Momblant Ribas

Per a ser nomenat Jutge de Pau cal: 1r: Que no hagi matat a ningú; 2n: Que no siguis un delinqüent; 3r: Que sàpigues llegir i escriure. Aquests son tres dels requisits públics que, per qui ho vulgui, comptant que pugui acreditar les esmenes anteriors, cada quatre anys pot presentar-se per a exercir la judicatura del seu poble. Ara bé, el que no es fa públic però que segurament és el més imprescindible, és el requisit de ser una persona generosa de cor, d'energia i de paraula com ho és el peixater de Vallderoures, en Rafael Albesa Gil i que als seus cinquanta-nou anys està executant la seva segona legislatura. I és que sovint del que es tracte, és de fer de mitjancer entre ambdues parts, pas

previ a una denuncia... Però, i si el bon jutge, casualment, no tinguis gaires bones puces amb una de les parts...? Quin problema...! Per tant, a banda de posseir un consensuat i equilibrat sentit comú per les coses de la vida –tasca no gens senzilla, altrament– cal també tenir aquell tarannà tocat per la gràcia –jo m'atreveria a dir que divina– i que ben poquíssimes persones posseeixen, de no tenir trifurques amb ningú... Mai.

En Rafael reconeix que li agrada fer favors i lluny de fer-se dir: Lo Senyor Jutge, tot i que el jutjat de primera instància d'Alcanyís ha arribat a delegar-li un judici amb tota la llei, amb totes les parts declarant senyoria amunt, senyoria avall, la gent pot

anar a trobar-lo a casa seva: Primer escolta els arguments de l'un: «Que si el veí m'ha malmès la propietat amb el seu bestiar» o «Que si no em volen pagar el lloguer que em deuen»; després se'n va a cercar l'altra part, a la que també escoltarà: «Veigues que ell a mi m'ha esberlat l'olivera» o «Veigues, és que el propietari m'ha pujat la quota i a mi no em va gens bé...» I en Rafael, ha de ser prou convincent per solucionar-ho aconseguint que la sang no arribi al riu.

El càrrec comporta també un munt de paperassa que ha d'entrellistar entre irregularitats de cadastres, documents oficials, fes de vida dels múltiples immigrants de post guerra civil que retornats per fi al caliu de casa, co-

bren l'usdefruit d'haver estat, per la força, cotitzant a l'altra banda dels Pirineus tota una vida laboral... I per fi, els grans actes de presència, com els casaments en els que, un cop superada amb valentia la impressió de la primera vegada, els celebra amb il·lusió i després de llança'ls-hi als nuvis tota la retòrica normativa matrimonial constitucional, en Rafael, els fa el seu regal personal fent lectura d'una Oda a l'Amor.

CRÒNIQUES TAGARINES

Terfeza claveryi i Picoa juniperi

■ Esteve Betrià

En la crònica tagarina 'Tomata, pataca i panís' del passat abril, m'expressava esperançat que enguany, amb un hivern plujós i nevós com el que hem patit/tengut, seria abundant la fructificació de trufes (blanques i negres) als erms del Baix Cinca i del Matarranya. Malauradament al Baix Cinca, si més no, no ha estat així; si bé no han faltat les múrgules –el fong primaveral per antonomàsia– als recs de la Plana i Dellà-Segre, les trufes en les terres semiàrides del Poble han estat més aviat escasses. Tanmateix les poques trufes recol·lectades, m'he animat per redactar aquesta crònica per tal de procurar aclarir de què parlo quan parlo de trufes al terme del Poble.

En el primer text en què en aquestes pàgines em vaig referir explícitament i extensa a les trufes mequinensanes fou en la crònica 'Terfezia arenària' del número 68 (juliol-agost de 2007, just ara fa tres anys), un text descriptiu i divulgatiu sobre les característiques generals de les terfezies i en el qual afirmava –ara sé que de manera temerària– que les trufes del Poble eren fongs hipogeus de l'espècie *Terfezia arenaria*. Prèviament en les cròniques dels dos mesos anteriors m'hi havia referit, tot de passada, a l'excel·lència de la truita de trufes de Mequinensa, però sense aprofundir en les característiques, més enllà de la gastronomia, de les terfezies.

Gairebé dos anys més tard, en la crònica 'Bolets de primavera i tardagó' d'abril de 2009, ja expressava els meus dubtes sobre la preci-

pitada identificació que havia fet dos anys abans de les trufes mequinensanes amb la popular –si més no a Extremadura i Andalusia– terfezia arenària, és a dir les 'criadillas de tierra' del sud-oest peninsular, o les 'turmes' del sud-est. Uns dubtes que he desfet –provisionalment– aquesta primavera després de resseguir l'escassa bibliografia que he sabut localitzar a propòsit de la *Terfezia claveryi* i de la *Picoa juniperi*, espècies descrites en el breu treball 'Aportació a l'estudi del component fúngic de l'àrea semiestèpica de la timoneda d'Alfés (Segrià)' de Carles Cortès *et alteri* publicat al número 27 (2005) de la *Revista Catalana de Micologia*; i a la visita, amb exemplars de trufes blanques i trufes negres a les butxaques, a la seu barcelonina de la Societat Catalana de Micologia, on em certificaren, amb paciència i observacions microscòpiques de les espores, que la trufa blanca mequinensana és coneguda, científicament, com a *Terfezia claveryi*, i la trufa negra mequinensana –'negrilló' en el parlar de Nonasp– com a *Picoa juniperi* (espècie del gènere *Picoa* que, per cert, encara no està prou clar que siga diferent de l'espècie *Picoa lefebvrei*). En resum, la *T. claveryi* i la *P. juniperi* són espècies de fongs hipogeus de maduració primaveral coneguts al Poble, respectivament, com a trufa blanca i trufa negra.

En fi, després de nombroses i feixugues indagacions bibliogràfiques i telemàtiques, crec que puc afirmar –ara sí de manera fefaent– que les trufes blanques i negres recol·lectades el dissabte passat en terres mequinensanes que he sopat aquesta nit –17 de maig– acompanyades d'un parell de pams de salsitxa de ca la Muteta, eren exemplars (ailas!, no gaire llustrosos) de les espècies *Terfezia claveryi* i *Picoa juniperi*, i que en ambdòs casos l'aparició d'aquests dos fongs hipogeus, que comparteixen hàbitat i època de maduració, està associada directament a les arrels de l'herba trufera, a plantes del gènere *Helianthemum*.

Des de la Franja Sud a la Catalunya Nord

■ Juli Micolau

Lo proppassat 7 de maig vam anar de recital poètic a Ribesaltes a Catalunya Nord. En arribar em dirigí cap al Museu Márechal Jofre per fer temps, però estava tancat. Pels carrers no s'escolten mots catalans. Com encara faltaven cinc hores per a l'actuació, me'n vaig anar a veure el poble del costat, Espira de l'Agly; el primer carrer dedicat a Geoges Brasseur i un altre a Bernard de Castelló amb un escut de les quatre barres catalanes. Visito la part exterior de l'església i els seus murs monumentals dedicats a Sta. Maria de l'Agly del segle XII. Escric i retorno cap a Ribesaltes on només s'escolten, per ara, paraules en català a Catalunya Ràdio. La llengua de Charles Baudelaire és omnipresent arreu. No vull pensar que han perdut del tot la llengua, però he de confessar que pels carrers estava absent. Potser parlen català en la inti-

mitat... com he pogut comprovar de primera mà.

En arribar al Teatre Hautes Rives vaig deixar tríptics d'ASCUMA i un parell d'exemplars de la nostra revista *TdF* i la gent s'ho va mirar encuriosida i amb força interès.

Es va fer l'hora d'assistir a la 5a Nit de Poesia que l'amic Ramon Faura i els seus companys i amigues organitzen amb beneplàcit dels «Angelets de la Terra» dins dels actes de la Setmana per la Llengua que es fa en diferents llocs: Ribesaltes, Salses, Perpinyà...

Va començar la roda màgica l'escriptor Joan-Daniel Bessonoff, a manera de benedicció, recitant un poema en occità i traduint-lo al català. Vam anar eixint; el gran rapsode valencià Andreu Galan; la força de la barcelonina Núria Martínez Vernis; l'espectacular Eduard Carmona i la fraternal Cinta Mulet de les Terres de l'Ebre;

el sensacional Albert Ubach, de Sant Cugat del Vallès; l'impressionant Gerard Jacquet i la tendresa de Colette Planas (Catalunya Nord); un poeta àrab que no puc recordar el seu nom; l'inquiet Jordi Prenafeta Pàmols; uns músics estel·lars i un modest servidor. Lo caliu d'un públic entregat va crear un clima de difícil superació.

Vet aquí un fragment de la meua breu intervenció: «Benvolguts amics de la Catalunya Nord, aquesta trobada literària d'avui serveix per donar a conèixer els nostres versos i la seua procedència, poetes vinguts des de diferents territoris de parla catalana. És un punt d'eixida i d'arribada per oferir-nos la concòrdia, l'amistat, en definitiva, la germanor. I això commou».

El dissabte 8, després d'esmorzar a casa d'un dels llinatges més antics del Principat, i d'haver-nos sentit uns autèntics

hostes d'honor, vam fer turisme a la capital nord-catalana: Castellet, casc antic, dinàrem tots junts per continuar el tomb per la catedral, etc. Segurament la majoria dels pobles de la Franja haurien de prendre nota i seguir l'exemple de la ciutat de Perpinyà que manté les formes en quan a retolacions bilingües dels seus carrers, és a dir, en francès-català. O els rètols de la Catedral també bilingües detalls de tolerància que els fa més lliures, fraternals i igualitaris. De nit van poder xal·lar amb concerts a Salses... Fins la pròxima!

OPINIÓ

Alcaldes i municipis

Francesc Ricart

M'ha agradat l'entrevista de l'últim *TdF* amb l'alcalde de Sopeira. Glòria Francino ens presenta les vivències d'un municipi del Pre-pirineu que s'esforça per reeixir en aquest segle XXI. Ariño Palacín recorda el problema demogràfic i es refereix a la participació de Sopeira en l'Organització de la Ribagorça Romànica, amb la seu al Pont de Suert. Després deixa anar coses com allò: "No som catalans, però l'enraonem"...

Tanmateix, altres alcaldes, com el de Perpinyà, ha declarat el català llengua oficial del municipi, amb el determini de garantir la pervivència i la transmissió de la llengua a la Catalunya Nord (*Avui*, 12-06). Ha estat un acord pres per unanimitat de tots els partits polítics. I no és poca cosa, si tenim present el "grau d'adversitat" de l'estat francès i el procés secular de francesització d'aquelles terres catalanes. A Morella, el municipi de la comarca dels Ports, el català ha estat motiu, un altre camí, de reivindicació: la gent s'ha mobilitzat perquè els tallen la recepció de TV3. El Ple municipal ha aprovat per unanimitat una moció en què insta les Administracions competents a permetre la recepció de TV3 a la tota la comarca.

Hi ha un alcalde, però, que s'emporta la grossa, el *headli-*

ne més cridaner, el premi: l'alcalde de Fraga s'ha apuntat, amb altres municipis, a presentar recurs d'inconstitucionalitat contra la Llei de llengües de l'Aragó. D'aquesta manera, l'Ajuntament de Fraga, la ciutat més gran de la Franja, que hauria d'assumir lideratges en tants camps, entre els quals la defensa de la llengua dels fragatins, es posa al capdavant d'una operació castradora (capadora) de la identitat catalana de la Franja. Les raons, diuen els del recurs, són de manca de recursos per complir la llei, una llei (i ací els cou) que fa entrar per la porta del darrere l'oficialitat del català (ecs!) a casa, vull dir a la casa consistorial. És curiós i dolorós que, si les notícies dels municipis apuntades més amunt tenien en comú l'esperança i la reivindicació pel català als seus territoris, aquesta notícia emmascara i carrega de fel el moment que es viu a la Franja, on tot fa pensar que els anticatalans no pararan fins a fer preterir la Llei, fent-ne un albat.

Lamento haver d'emprar aquest llenguatge carregat de negativitat, per això, per intentar remuntar, vull acabar recordant el discurs de Jaume Cabré, en l'acte de la concessió del Premi d'honor de les Lletres Catalanes d'enguany d'Òmnium Cultural. Si no l'heu llegit, feu-ho, i agraireu formar part del col·lectiu dels qui parlem i enraonem català, una llengua per la qual val la pena treballar, com diu amb solemnitat el gran novel·lista: "treballar per la pervivència de la llengua és fer-ho per la independència". Per quina pervivència deuen treballar els alcaldes com el de Fraga?

«I also love xapurriau» (I) ... a propòsit dels fets de la Codonyera

■ Vicent de Melchor

El terme i concepte de *xapurriau* és objecte de controvèrsia creixent. Arran de l'aprovació de la Llei de Llengües pareix que s'ha deslligat una campanya al Matarranya i el Mesquí (fets de la Codonyera, pintades a Valljunquera, Vall-de-Roures...) per reivindicar esta denominació. En est article em proposo vindicar el seu ús a la vista de l'experiència i la lingüística històrica, i de llevar-li, ahora, tot ús legítim de caire reaccionari. Sóc conscient que estos plantejaments no són políticament correctes, a la Franja, avui, ni formen part del *main stream* "pro-català".

Antigament, al territori de l'actual Franja, no devia haver-hi cap necessitat d'anomenar la llengua de cada dia. De fet a la resta de regions de l'àmbit lingüístic català tampoc: la mateixa denominació i el terme de *català* han fluctuat molt al llarg dels segles. Avui se sol acceptar aquest nom perquè la llengua naixqué a Catalunya, que és on més es parla i on més va arrelar la Renaixença. Ara: l'aparició més antiga del nom de la llengua és només de 1358. Anteriorment, i durant algun segle més, havia estat coneguda amb diversos noms: *plebeicus sermo*, *vulgar*, (*lo nostre*) *romanç*, *catalanesc*, *pla* (que perviu a Menorca), *cristianesc*... Poc comencen les primeres denominacions localistes: llengua valenciana (1395) i vulgar mallorquí (c. 1450), etc. Algunes sense base geogràfica: *apitxat*, *xipella*, *salat*, *xapurriau*. N'hi ha que han desaparegut definitivament, com *llemosí*, amb una llarga història fins al segle XIX.

I què s'ha parlat, a la Franja, des de l'Edat Mijana? Òbviament, el català, com certifiquen la llengua actual i lingüistes de dins i de fora. Els catalanoparlants aragonesos no

van deixar mai d'entendre's amb els veïns catalans i valencians, que en passar a tenir estructures estatals pròpies van començar a parlar de "català" i "valencià", respectivament. Ara bé: la llengua (catalana) d'Aragó, probablement durant sis segles, no va rebre cap denominació particular, sinó a tot estirar noms genèrics que es retroben en altres parts del món, com "parlar (en) lo nostre", "a la nostra manera", "com mosatros", "(en) la nostra llengua" o similars. L'anònimia durà molt probablement fins al segle XIX, amb l'adveniment a Espanya de l'estat liberal. Desde llavors el castellà, serà clarament la llengua "A", és a dir, la llengua de l'estat i dels seus funcionaris: el notari, el mestres, els secretaris municipals i els escriptors, el jutjat, l'exèrcit; i també d'altres notables amb estudis: el metge, el farmacèutic, l'advocat, el vicari. L'assignació d'un nom per a la llengua degué ser el següent: Arribats a la Franja, els funcionaris de l'estat contemporani es topen amb una llengua inesperada, desconeguda; es veuen en la necessitat d'anomenar aquesta nova realitat, i ho fan a la manera colonial, menyspreadora: *chapurreado* —una cosa així com quan els grecoromans usaven la paraula *bàrbar*. (I el fenòmen *no* és únicament nostre: la distinta i distant llengua galaicoportuguesa parlada en llocs d'Extremadura i de León, rep idèntic epítet que la nostra.) A la nostra terra s'ajuntaren la fam i les ganes de menjar. Si el poble usava una llengua sense nom, ara teníem que l'autoritat li'n conferia un. Això no és rar: molts noms de pobles, països o llengües provenen de l'exterior: *Catalunya i català*, d'Itàlia (Coromines); *español*, d'Occitània... Alguns, com esquimal,

berber o lapó, són modernament rebutjats, almenys per les capes més conscients de la població, a causa del seu origen pejoratiu, i substituïts per d'altres, com *inuit*, *amazic* o *sami* (però també és cert que la força de l'ús fa que molts continuem usant els antics). Ací també: *xapurriau* ve d'Espanya, la Franja de Catalunya. Popularment se sol explicar la paraula *xapurriau* perquè la llengua és "una mescla" de llengües: català, valencià, aragonés, castellà; i francès, anglès... Ara, en termes lingüístics, les úniques llengües fruit d'una mescla són els *pidgins* i els *creoles* ultramarins. Altra explicació, tanmateix, sembla més probable. Els funcionaris no devien ser molt fins en anàlisis lingüístiques, però en canvi sí que podien observar a diari que, quan un llaurador tractava de parlarlos tanmateix en castellà, donat el seu desconeixement del castellà, tot seguit s'embarbussava i, en efecte, acabava parlant un castellà mesclat amb el seu català: és a dir, "*chapurreaba*" — però al parlar castellà. El terme degué prendre volada sobretot des de l'escola, i amb dos o tres generacions, arrelà. Avui en dia n'hi ha que en fa bandera.

*Doctor en Filologia Catalana, Prof. titular d'universitat jubilat (UAB)

Temps de vacances

Juny anuncia la fi del curs escolar i, amb l'arribada de les vacances, finalitza un llarg període laboral que requereix per dret, un merescut recés.

Desprendre's del rellotge per uns dies i abandonar-se al descans. La relaxació de les formes. La laxitud del cos.

Redescobrir als que tenim a prop i de vegades s'allunyen desdibuixant-se en la voràgine de la rutina.

Temps de velocitat lenta, de trobades grates i de moments plàcids.

Tornada a la terrassa de la plaça, a la xerrada amb veïns a la porta de les cases.

Els banys al riu, i el so de les fulles gronxades pel vent.

Les passejades agafats de la mà dels que vols, es perceben més vius. Es gaudeixen.

Les migdiades d'estiu al recer d'uns gruixuts murs de pedra o sota el porxo, bressolat pel so d'insectes i ocells traçant al nostre voltant.

Preparar un sopar sense presses i menjar gaudint en cada mossada. I en les postres, la tertúlia. Les converses i el silenci, també el silenci.

Alguns asseguruen que és un miratge, una il·lusió.

Jo em declaro una il·lusa, càndida i somiadora. Prefereixo tenir aquest oasi al qual puc tornar. Les vacances estan cada any per ajudar-me a sentir-me una mica més jo per uns quants dies, i no penso renunciar a aquest plaer tan cobejat com intens.

Teresa Serrano

NITS A LA FRESCA

Favara de Matarranya

3 de juliol de 2010

Matarranya Clàssic

22 h, Plaça de Favara

Grup Elegia & Tenor Ramón Marínez

10 de juliol de 2010

Matarranya Folk

22 h, Plaça de Favara

Cantautors: Antoni Abad & Àngel Villalba

17 de juliol de 2010

Cine a l'aire lliure en 35 mm

22,30 h, Plaça de Favara

Prince Of Persia, Las Arenas del Tiempo

00,30 h, Pavelló Poliesportiu

Disco-mòbil

24 de juliol de 2010

Teatre

22 h, Plaça de Favara

Companyia Titania presenta: **JAMLET (CON JOTA)**

styli 3 locus

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja: una eina d'intercanvi literari

El gènere més desatès: el teatre

Fa quinze anys, amb Hèctor Moret, en una comunicació a Francfurt dels d'aleshores darrers vint anys de les lletres catalanes a Aragó, escrivíem les paraules que donen títol a aquests comentaris. I afegíem que això passava possiblement per la migradesa, per no dir inexistència, d'una infraestructura teatral en català a l'Aragó. Avui la situació ha canviat, i encara que poc, a favor del català. A la Franja en aquests últims anys s'han presentat, ocasionalment, espectacles teatrals d'altres territoris de llengua catalana, encara que més d'un cop, ja siga per malvolença, o el que és encara pitjor, per ignorància d'uns i altres, les representacions, tot i que originàriament en català, s'han fet en castellà. I als tres autors aragonesos de llengua catalana que citàvem el 1994, el teatre de Desideri Lombarte –*El fantasma del molí*; *Pena-roja i Vallibona, pobles germans*; *Representació commemorativa d'una de les visites dels comanadors de Calatrava a la vila de Pena-roja*; *La bruixa i el friare*; *Canis lupus infelix* i *Lo quic-quiri-quic*– i el de les germanes Andreseta i Pepeta Bean –*Lo casòrio de Roque*; *Aconsellant i vestint a la nòvia*; *É més bo que un pa de bresca* i *Les dones quan encaixonen, canten, riuen i enraonen*–, ara se n'hi han afegit quatre més: Josep Anton Chauvell –*Hereus de la casa cremada*–; Agustí Larrègola –*Solk dret*–; Marta Momblant –*Fora de temps, fora de lloc*, veg. també ací p. 2–3– i Francesc Serés –*Caure amunt. Muntaner, Llull, Roig*. Val a dir també que l'obra poètica i narrativa de molts altres franjatins demana a crits de fer-ne composicions teatrals, i així ho ha entès Albert Roig amb el muntatge *L'Aigua* sobre narracions de Jesús Moncada

(veg. ací p. 4) o, en certa manera, el Duo Recapte amb un espectacle sobre la poesia lombartiana. Tot i que encara no es pot comparar a la de la poesia o la narrativa, la producció teatral en català a l'Aragó comença a tenir un cert gruix. Em consta, a més, que alguns d'aquests autors, i Carlos Andreu, treballen nous textos teatrals. Però el problema del teatre

rau en la representació, en la manca de companyies, no ja professionals, sinó tan sols amateu-

rs, de les qual encara que n'hi ha unes quantes –a Pena-roja, La Freixneda, a Fraga, Estopanyà...–, unes de més o menys permanents, d'altres formades només per a representar una obra determinada, però tot amb tot, llevat de les representacions històriques lombartianes –ofertes només cada tres o set anys–, i de les obres de les germanes Bean, així com darrerament dels muntatges d'Albert Roig i del Duo Recapte, les restants obres encara s'han de representar o només ho han estat ben poques vegades i sense continuïtat. Tot l'esplèndid teatre líric-eròtic de Lombarte segueix sense representar-se. Darrerament m'arriben notícies que Jaume Cros Gil, pena-rogi afincat a Cartagena, dirigeix un grup teatral que representarà en versió castellana de Juli Micolau *La bruixa i el friare* desiderians, i Cros farà una tasca semblant, malgrat la distància, amb un grup pena-rogi, que en donarà la versió original catalana.

Artur Quintana

Iniciativa Cultural de la Franja

Publicació d'Iniciativa Cultural de la Franja

Direcció:
Esteve Betrià

Consell de redacció:
Pep Espluga
Loli Gimeno
Carme Messeguer
Hèctor B. Moret
Artur Quintana
Màrio Sasot

Disseny:
Esteve Betrià
Ricard Solana

Redacció
C/.Pla 4
44610 CALACEIT
tempsdefranja@telefonica.net

Impressió i producció
Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Dipòsit legal: TE-57/2009

Escena 13. (extracte)
La Mare Aneguet.

PERSONATGES:

Mestre de Cerimònies

Mare Aneguet

Les Dones de l'Hemicicle talment
com Les Fúries tràgiques

A l'escenari, hi ha només la figura enorme de La Dona Desmuntada i escampades per tot el terra, les Cartes Impertinents de la Mª Aurèlia Capmany.

MESTRA DE CERIMÒNIES.- (...) El que és cert, és que les dones d'avui han aconseguit llocs de treball que les porten a desenvolupar nous papers a la nostre societat...

Anirà a replegar una altra carta per a llegir-la al públic, quan l'interrompra la música característica dels espectacles de circ i l'entrada a l'escenari d'un seguit de dones en representació caricaturesca: Margaret Thatcher, Dyan Fossey, Bianca Castafiore, Lara Croft, una escaladora, una boxejadora, una mosca d'esquadra, una dona bomber, la Dona executiva i la Dona Oficis, fins a formar entre totes un hemicicle.

DONA BOMBER.- (*Desplaçant-se al mig de l'escena*) Tot això està molt bé... Però i quan ens arriba l'hora de ser mares, què? Jo us ho pregunto.

Totes Les Dones de l'Hemicicle, actuaran ara com en un cor de tragèdia grega però en clau de teatre de l'absurd. Quan parlaran, estrafaran les seves veus que faran un cànon vox populi i que en les rèpliques individuals sonaran encadenades les unes a les altres.

DONES DE L'HEMICICLE.- (*Fent cor*)
¿Quèeeeeeeee????

DONA BOMBER.- A mi se'm va despertar el relotge biològic. Així. De sobte. Al voltant dels trenta: Pam!: Riíiiiiiiiing, riíiiiiiiiing!!!! Jo em creia una noia corrent, i em sentia plena amb tot el que feia a la meua vida. Havia estudiat INEF,

vaig començar a treballar en un gimnàs i era voluntària al cos de bombers mentre em preparava per passar les oposicions. I de cop i volta, tot se'm va capgirar i vaig convèncer el meu company per anar a buscar el nostre primer nadó. Un fill. I quin plaer vaig tenir en saber que havia estat concebuda...! Allò era un fenomen. I em trencava els esquemes. Portar un ésser viu dins meu...! Passejava pel carrer i ell hi era; treballava, i ho feia amb ell a dins; parlava amb algú i el sentia com un còmplice, com un gran secret esglaiant-me d'alegria el cos sencer.

DONES DE L'HEMICICLE.- Quiquiriquíiiiiiiiiiii!- Muuuuuuuuuuu!

DONA BOMBER.- Eh! Quin discurs més fora d'òrbita als nostres dies, oi, em direu... Doncs no em sap greu dir-vos, senyores feministes meves, que és així com ho sentia i prescindiré de perdre el temps en exposar-vos l'infinit plaer de veure'm engreixar fins a semblar un hipopòtam, perquè, per fer-vos-ho entendre, m'hauria de remuntar a la prehistòria de l'essència mateixa de la vida i fer-vos tornar a néixer a vosaltres també. (*Pausa*) I després vaig parir. Quin orgasme...!

DONES DE L'HEMICICLE.- I ara, i aaaaaa-raaaaaa!

MARE ANEGUET.- I molt de seguida vaig tornar a dir: "Vull un altre fill i ha de ser ara, ara i ARA... No hem de patir per res, jo continuaré treballant al gimnàs a temps parcial i amb el teu sou anirem tirant... On en mengem dos, en mengem tres..." I vam anar a buscar la segona criatura; una nena ens va sortir aquest cop.

DONES DE L'HEMICICLE.- Maaaaaare Aneguet, La Maaaaaare Aneguet, Maaaaaare Aneguet...!

MARE ANEGUET.- Al cap d'un any, el desig de maternitat persistia, sense que hagués decaigut ni una engruna, em sentia una mica més cansada, això sí. Però no hi feia res. L'estat de revelació que em provocava pensar que podia tornar a ser

Resposta a Cartes Divertiment Autocrític

(A partir de l'epistolari *Cartes Impertinents*)

mare, era molt més poderós. Molt més que res... I aleshores vaig voler anar a buscar el tercer... Tothom es va esvalotar al meu costat...

DONES DE L'HEMICICLE.- Ets boooooja, no podràaaaaas amb toooooot!"

MARE ANEGUET.- Això si que ho vaig escoltar bé. Aquesta vegada els havia de donar la raó: I va ser aleshores -crec que no vaig ni parpellejar- quan de dins meu en sortí aquesta veu, alta i clara: "Deixaré de treballar i em quedaré a casa per criar els meus fills". (*Pausa*) Aquesta sentència va caure com una llosa sobre tot el món que m'envoltava...

DONES DE L'HEMICICLE.- (*Parlaren encadenant les frases una a una*) Tens idees de bomber! Si ja tens la parelleta, què més vols...?! Si deixes de treballar podràs el tren de la teva carrera, del teu futur professional, tan prometedor, tan realitzant...! Ara, vols tornar enrere, tu, i tornar-te una dona de sa casa, sense vida pròpia...? I sense minyona...! On vas a parar? Però si ja no hi cabeu dins els seixanta-set metres quadrats a la quadra que ara teniu! Els nens es tenen, es porten a l'escola bressol i tu te'n vas a treballar...!

MARE ANEGUET.- "Deixeu-me, -els deia jo- deixeu-me reivindicar el dret a quedar-me a casa per tenir cura dels fills". (*Pausa*) Perquè resulta que hem guanyat el dret al treball però hem perdut el dret a la renúncia d'ell. Avui, les dones que decidim restar a la llar per prendre cura dels de casa som un arcaisme, una espècie de prehistòric estrany. Vosaltres, totes, heu triomfat, heu aconseguit el reconeixement que tant cercàveu! Mireu que lluny heu arribat! Ningú no ho pot negar això, però a la base de la piràmide, els fonaments continuen enquistats, perquè encara ara, com sempre, ocupar-se de la casa d'una mateixa, és un voluntariat que no afegeix mèrits a cap plaça pública! (*Pausa*) Com us deia, doncs, tothom m'ho volia fer treure del cap. Una amiga em va aconsellar, també:

es Impertinents

de Realitats Femenines*

Impertinents de Mª Aurèlia Capmany)

UNA DONA DE L'HEMICICLE.- (*Estrafent la veu, donant-li un to melós i ridícul*) Deixa passar aquestes ganes que tens de seguir criant..., distreu-te treballant... Jo també vaig desitjar tenir un altre fill i en mantenir-me ocupada en milers d'altres coses, se'm van acabar passant les ganes....

MARE ANEGUET.- I jo vaig pensar-ho un minut més, me la vaig mirar, i li vaig contestar de dret i de front: -"És que jo no vull que se'm passin les ganes. Jo desitjo seguir revivint aquesta experiència". I, què voleu que en faci jo d'aquest impuls? Perquè, no s'entén que la ciència avanci a anys llum respecte de l'essència de l'humanisme i que a l'era dels espais virtuals jo encara em senti com una Cromanyona orgullosa. Un estat que em va fer pensar que era el meu estat natural de dona.

DONES DE L'HEMICICLE.- Ooooooooooooooooooh! SA-CRI-LE-GI!

MARE ANEGUET.- D'aquell embaràs ens va néixer bessonada. (*Pausa*) Jo decidia que em quedava a casa per donar una criança de més qualitat als meus quatre aneguets i aquesta satisfacció no me la treia ningú... Però ni tant sols em podia pagar tenir cap ajuda...

DONES DE L'HEMICICLE.- Dineros, dinerets, dinerons....!

Mare Aneguet.- Va arribar un moment que hauria desitjat ser una dona Senegalesa o Índia o Gitana per poder permetre'm seguir parint criatures fins que el cos em digués prou.

DONES DE L'HEMICICLE.- Ooooooooooooooooooh! PRO-FA-NA-CIÓ!

MARE ANEGUET.- Que irreverent us deu sonar tot això que us dic! Oi...? Doncs almenys aquestes altres dones, viuen encara en una cultura de maternitat que les deixa fruit d'aquest estat, més bàsic, sí, però em pregunto, si no menys contradictori, i si, en definitiva, els és més natural.

DONES DE L'HEMICICLE.- Natural. Natural. Natural. Natural. Natural. Natural.

MARE ANEGUET.- Jo, a l'altre extrem de

l'emancipació, estic sotmesa a les exigències dels càrrecs de consciència amb els que he estat educada i, he de tenir en compte que haig de cobrir les necessitats de la meua prole al món que els haurà tocat de viure. (*Pausa*) Esgotada, vaig decidir que no podríem mantenir més criatures i em vaig fer tancar l'aixeta jo mateixa. Sí senyores feministes, aquest és un dels comptats avantatges de la nova posició de la dona d'avui: ella soleta pot avaluar. M'he fet lligar les trompes. Ningú no m'hi ha posat cap objecció, és clar, ans al contrari vaig rebre felicitacions per la meua sàvia decisió, per la dreta i per l'esquerra. (*Pausa*) La jornada de la intervenció vaig plorar vint-i-quatre hores seguides i sense parar, en silenci. Ni un gemec, només deixava anar llàgrimes, totes al mateix ritme. El dolor, que no era físic, em sortia d'un pou remot, del gènesi. I el més rellevant, el més patètic de tot plegat és que aquest dolor, no ha quedat comprès per ningú.

DONES DE L'HEMICICLE.- (*Es giraran donant l'esquena a la Dona bomber.*)

MARE ANEGUET.- Volem parlar de la dona i sembla que hàgim de dissociar la dona dels fills... No, no, no. Escolteu! La dona, vulgueu o no vulgueu estar vinculada als fills. Dona i fills és una mateixa cosa. Dona i maternitat és un mateix concepte. I el problema que vivim les dones en els nostres dies és aquest, haver-ho volgut dissoldre tant que ens han obligat a entrar en pugna entre les dues parts d'una sola cosa que som nosaltres, una de sola. I no ens han preparat per això.

Les Dones de l'Hemicicle seguiran en silenci.

MARE ANEGUET.- (*Farà una pausa i tornarà a donar reconeixement al seu casc de bomber.*) Òbviament, havia perdut el tren de la meua carrera a costa d'aquest sentiment de maternitat, que en acabat, també havia hagut de castrar. Què us diré, la criança dels meus petits, és una

meravella. Una meravella que et draga tota l'energia. Ja fa temps que m'he perdut a mi mateixa entre bolquers, gemecs, mocs, i cridòries. També petons. Molts petons. I això, s'ho val. I tant que s'ho val. Però hi ha una altra part de mi, que també era jo, abans, i aquesta, per més que la busqui, sé que no la retrobaré. Perquè aquesta tasca tan devota, a la que m'he vessat, no té reconeixement. Em sap greu dir-ho, però em miro el meu home, i ell, ell ho té tot. Jo, no. Perquè, tot, no ho podem fer. Em sento ben estafada amb aquest feminisme que ens han volgut vendre... Ens volen fer creure que sí, que ho hem de poder fer. Que tot s'ha de poder fer. Feina que ens realitzi, fills, temps de lleure, organització domèstica i vida en parella. I jo us ho dic. M'he decebut i he hagut de tirar la tovallola. La realitat, és que si vols continuar sencera amb els teus cinc sentits fins al final, tot, tot, no ho podem fer. Creieu-me.

Ara sonarà la música del redoblament de tambors de les pistes del circ per marcar l'atenció al triple salt mortal i les Dones de l'Hemicicle s'aniran girant una a una tot presentant un cartell en el que es podrà llegir:

CULPABLE DE SER DONA

Les dones de l'Hemicicle esclataran en rialles estridents talment com Les Fúries tràgiques i sota un efecte de llum tenebrós formaran una coreografia en la que envoltaran la Dona Bomber/Mare Aneguet, engolint-la. Així, profirint inquietants i descabdellats riures, sortiran de l'escenari deixant la Mestra de Cerimònies, immòbil i mirant-se el públic.

Marta Momblant Ribas

*La realització d'aquesta dramatúrgia ha estat possible amb la subvenció de l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural 2008 del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

Joaquín Guiral

Joaquín Guiral, que en poesia signa Miguel Isidoro, va nèixer a Miralsot, a la riba dreta del Cinca, el 3 d'abril del 1937. Sacerdot per la diòcesi de Lleida i estudis de filosofia a Cali (Colòmbia). Allà i més tard a Barcelona va treballar especialment a la docència. Ara, jubilat, viu a la seua vila natal. Quan escric en català –declara– només ho faig per a mi, perquè així em surt, i ho haig de fer en la meua llengua. No ho sabia fer en castellà. Poesia intimista és la seua, de records d'infantesa, de terra resseca, els freds de l'hivern –la cegallosa– i el temps que s'escola.

Jo sé una cançó

(1 d'agost del 2008)

Jo sé una cançó
De fil de cotó,
Jo me menjo la figa
I tiro el peçó.

Així me la cantaven
Quan jo era menut
Mon jaio i ma jaia
Jo damunt lo ruquet.

Vaig ser un xiquet feliç
Estimat per tothom,
Vaig nèixer en temps difícils:
Guerra, morts i dolors.

De figueres les figues,
Figues negres o blanques.
Tots ens alimentàvem
De les flors de les branques.

Sé menjar-me les figues
I tirar el peçó,
Això és cosa sabuda,
Com el món és redó.

De xiquet vaig aprendre
Aquesta tonadeta:
Jo me menjo la figa
Que tinc a la mà dreta,
I tiro el peçó!
Mentre vaig cap a l'era.

Escurina

(16 de gener del 2008)

Toca fer fred,
som al gener,
però aquesta tarde
una densa escurina
regnava a la contrada:
Cels foscos, bromes escures
com mai fins avui!

El cerç que les ha dut
també se les ha endut,
al terra quatre gotes,
la contrada resta
com mai, assedegada!

Vent, cops de vent,
bromes que se'n van,
esperances fallides.
Què li passa
an aquesta terra meua?
–Pluja, si us plau!

Pàmpols

(19 de desembre del 2008)

Lo terra és ple de pàmpols,
fullaraca... arrossegats
pel vent del nord.
Pàmpols groguencs
de verds esmorteïts.
Trepitjo les fulles mortes,
ahir ombrívols, joia
dels nostres carrers.

A la cantonada
pàmpols a dojo!

Davant la caseta hortana
una figuera, gegantina,
aixoplugava la família
de la calor del migdia.
Una parra carregada
d'anys oferia promeses
entre els seus pàmpols verds.
Família de pagesos.

Al peu de la figuera
pàmpols a dojo!

Torna a la terra
allò que és de la terra.
Sota un pi pinyoner
s'amuntega la pinassa,
llargues i punxoses tiges;

Artur Quintana

llavors ennegrides són
a l'abast del caminant
amb los seus fruits carnosos.

Pàmpols, fullaraca, pinassa
s'escampa arreu!

Plou

(20 de febrer 2008)

Bromes baixes humitegen,
gotims d'aigua fresca
cauen a terra, ma terra,
assedegada i seca
mancada d'aigua
amb molt de sol i vents.

La cegallosa refrescava
el terra dels camps
perllongant l'agonia
dels nostres camps,
dels nostres matolls
arrelats a la pardina,
la nineta dels meus ulls.

Aquests darrers dies
bromes abundants, humides,
deixen anar les aigües
minses, suaus, fresques,
estovant els camps
i els nostres cors.
Per astí plou suaument.

L'aigua retorna l'harmonia
entre els éssers vius
d'aquestes terres
dels monts de secà.
Harmonia, equilibri
que omple les ments
i tot allò que és natura.

L'Aigua

El 18 d'octubre del 2007 s'estrenava al teatre L'Alegria de Terrassa l'espectacle *L'Aigua* fet sobre textos narratius d'en Jesús Moncada. Després s'ha anat representant a diverses localitats, entre elles Mequinensa a l'Aragó. El dramaturg de *L'Aigua*, Albert Roig, escriu sobre aquest muntatge:

A mesura que l'obra avança el narrador Jesús Moncada s'esvaeix i deixa que els personatges parlin i parlin seguts al pedrís de casa o en un cafè. Els personatges ens parlen del que han viscut, però també d'allò que saben per la família, coses com que les causes de les discòrdies devien ser molt i molt greus, si bé ningú les recordava. Jo no lleigeixo *Calaveres atònites* com un recull de contes, ans com una novel·la dramàtica, com una novel·la coral on diferents personatges ens expliquen els fets de la vila. El *Camí de sirga* i altres novel·les ens serveixen en aquest cas més de fons documental informatiu que no pas de material directe per a la dramaturgia, que l'estem elaborant bàsicament amb *El Cafè de la granota*, *Calaveres atònites* i *Històries de la mà esquerra*. Tota la seva obra pot ser llegida com una gran ironia. Perquè els personatges ens parlen amagats sota l'aigua. I Moncada mateix sembla parlar-nos-hi ara també. Sota l'aigua dels siruls ens mira i somriu. Sap que hi deixa un món clos i mític, intacte, ben mort sota una mortalla de fang, relloges aturats per sempre, l'aigua aturada als pedrissos de la vila vella de Mequinensa. Com em diu Xicu Massó, ara només cal que els seguem davant nostre, en un teatre, i els deixem dir.